

ARBETSMARKNADS-
DEPARTEMENTET
Ds 1991:23

*EG-integrationen
och arbetsmarknadens
anpassningsförmåga*

ARBETSMARKNADS-
DEPARTEMENTET

EG-INTEGRATIONEN OCH ARBETSMARKNADENS ANPASSNINGSFÖRMÅGA

av Per Lundborg

Februari 1991

Ds 1991:23

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmorgsgatan 5, Stockholm.

REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1991

ISBN 91-38-10791-0
ISSN 0284-6012

Förord

Inom regeringskansliet arbetar i dag 24 arbetsgrupper med de sakområden som är aktuella i den västeuropeiska integrationsprocessen. En av dessa arbetsgrupper "personers rörlighet", analyserar bl.a. arbetsmarknadspolitiska frågor.

För att få ett bättre underlag för analys har gruppen låtit göra en studie av EG-integrationen och dess betydelse för den svenska arbetsmarknaden. Två frågor behandlas i rapporten. Den första har att göra med arbetskraftens rörlighet över gränserna. Inom EG har arbetskraften ungefär samma rättigheter och möjligheter att söka jobb i ett annat land än hemlandet som i Norden. Med ett EES-avtal skulle man således få en mycket större gemensam arbetsmarknad. Slutsatsen i denna del av rapporten är att effekterna av detta inte lär bli särskilt dramatiska på den svenska arbetsmarknaden. Först om de central- och östeuropeiska länderna ansluts till EG kan man förvänta sig mer påtagliga effekter. Den andra frågan som behandlas i rapporten är flexibiliteten på den svenska arbetsmarknaden i ett integrationsperspektiv. Vare sig strömmarna till och från den svenska arbetsmarknaden påverkas mycket eller litet, är det intressant att undersöka vad som händer med rörligheten på den svenska arbetsmarknaden till följd av detta. Slutsatsen i rapporten i detta avseende är att rörligheten på den svenska arbetsmarknaden kan förväntas öka. Den utländska arbetskraften har en större rörlighet än jämförbara svenska grupper.

Rapporten har utarbetats av Per Lundborg vid Industriens Utredningsinstitut i Stockholm.

Det är min förhoppning att vi på detta sätt kan bidra till en konstruktiv debatt och stimulera till ytterligare studier om hur svensk arbetsmarknad kan påverkas av den europeiska integrationsprocessen.

Mona Sahlin
Arbetsmarknadsminister

Jag vill tacka Håkan Andersson, Thomas Andersson, Pontus Braunerhjelm, Gunnar Fors, Åsa Söhlman, Lena Sterte-Jacobsson och Mats Wadman för värdefulla kommentarer på tidiga utkast. Alla synpunkter som framförs och eventuella felaktigheter är mina egna.

Per Lundborg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
1. Introduktion och problemställningar	6
2. Utbud av och efterfrågan på utländsk arbetskraft vid en svensk integration	11
2.1 Inledning	11
2.2 Invandring från EG och Centraleuropa	12
2.3 Den förändrade nordiska arbetsmarknaden	16
2.4 Integrationen, arbetslöshet och invandring	23
2.4.1 Introduktion	23
2.4.2 EMS och invandring	23
2.4.3 Den fria rörligheten för arbetskraft	28
2.4.4 Strukturarbetslöshet	35
2.5 Sammanfattande kommentarer	38
3. Integrationen och den geografiska rörligheten i Sverige	39
3.1 Introduktion	39
3.2 Migrationsmodeller baserade på informationskvalitet	47
3.3 En humankapitalansats för invandrares och ursprungsbefolkningens migrationsbeteende	51
3.4 Hypoteser, data och skattningar	58
3.5 Slutsatser av regressionsanalysen	71
3.6 Vilken typ av arbetskraft kan förväntas söka sig till Sverige?	73
3.7 Invandring, rörlighet och näringslivsstruktur	76
4. Sammanfattning	82
FOTNOTER	88
REFERENSER	90
Appendix 1	95
Appendix 2	97

1. Introduktion och problemställningar

En arbetsmarknadsintegration mellan Sverige och den Europeiska Gemenskapen (EG) har konsekvenser för svensk lönebildning, sysselsättning, inkomstutveckling m.m. Dessa effekter har belysts i tidigare studier men en fråga som inte behandlats är integrationens effekter på arbetsmarknadens anpassningsförmåga. I synnerhet är konsekvenserna för arbetskraftens rörlighet mellan regioner och mellan jobb i Sverige av stor betydelse. Ett huvudsyfte med den föreliggande rapporten är att, så långt detta är möjligt, klargöra effekterna på den geografiska rörligheten på arbetsmarknaden vid en EG-integration och på möjligheterna att fylla vakanser och hålla arbetslösheten låg under fri arbetskraftsrörlighet med EG. Denna rapport är därför i högre grad än tidigare studier inriktad mot effekterna på balansen på arbetsmarknaden. Medan tidigare rapporter med anknytning till EG-integrationen (t.ex. Lundborg 1989) i huvudsak består av en genomgång av redan befintliga studier är det inte möjligt att utifrån den existerande litteraturen dra slutsatser om integrationens konsekvenser för rörligheten. I stället kommer här en del nya resultat att presenteras och utvärderas.¹⁾

När det gäller arbetsmarknadens anpassningsförmåga och företagens möjligheter att fylla uppkomna vakanser bör två aspekter på rörligheten hållas åtskilda. Den första är att rörligheten ökar genom att gränserna öppnas för EG-medborgarna. Vid till exempel en ökning av efterfrågan på arbetskraft i Sverige kan företagen direkt rekrytera arbetskraft från EG-området. Kapitel 2 behandlar därför möjligheter och behov att rekrytera arbetskraft utifrån. Benägenheten att flytta inom EG har belysts i tidigare

studier²⁾ och denna rapport innebär i det avseendet snarast en fördjupning. Ytterligare data över migrationsbenägenheten inom EG kommer att presenteras.

För att vidare belysa förutsättningarna för företagen att fylla vakanser innehåller studien också en genomgång av de förändringar som skett på den nordiska gemensamma arbetsmarknaden. Utvecklingen på denna marknad är av direkt betydelse för en bedömning av värdet av fri rörlighet med EG och för behovet av en utvidgning av den fria arbetsmarknaden. Förändringarna här har också stor betydelse för den förväntade immigrationen från EG-länderna.

Arbetskraftsinvandringen till Sverige, liksom rörligheten inom landet, är starkt beroende av det allmänna arbetsmarknadsläget. Om arbetslösheten är hög och antalet lediga platser lågt är också invandringen och rörligheten låg. Det är därför naturligt att man i en studie som ytterst skall belysa konsekvenserna för rörligheten också berör hur arbetsmarknadsläget påverkas av en EG-integration. Kapitel 2 innehåller därför också en diskussion om konsekvenserna för arbetslösheten (och därmed på arbetskraftsinvandringen och rörligheten) av ett medlemskap i EG.

Den andra aspekten är att en integration sannolikt leder till ett ökat bestånd i Sverige av invandrare från EG och om dessa har en högre rörlighet än svenskar, vilket av olika skäl kan förväntas, kommer rörligheten också därigenom att öka. I kapitel 3 behandlas därför de förväntade effekterna för den interna rörligheten på den svenska arbetsmarknaden.

Av olika skäl som redovisas kan rörligheten förväntas stiga om Sveriges och EGs arbetsmarknader integreras. Rörligheten i Sverige var hög under 1960-talet men föll

kraftigt under 1970-talet och en bit in på 1980-talet. Sedan dess har rörligheten återigen stigit i takt med att antalet lediga platser ökat. Den har emellertid inte återgått till den omfattning som gällde under slutet av 1960-talet.

Låg rörlighet betraktas normalt som ett problem. I synnerhet i tider då efterfrågemönstret snabbt förändras ställs stora krav på att arbetskraften är lätttrörlig så att den strukturella omvandlingen inte bromsas upp. Vinsterna av omvandlingen kommer samhället tillgodo tidigare om arbetskraften är rörlig. Trögrörlighet på arbetsmarknaden ger också upphov till stabiliseringspolitiska problem i form av ökad löneglidning och åtföljande inflation. Om en arbetsmarknadsintegration påverkar rörligheten kan detta ha viktiga konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen.

Frågan om hög rörlighet är önskvärd eller ej är emellertid inte så enkel som antytts ovan. En observerad ökning av rörligheten på arbetsmarknaden behöver inte vara sammankopplad med högre välfärdsnivå. Ökad rörlighet till följd av invandring kan nämligen vara ett uttryck för att nyanlända migranter har dålig information om förhållandena i det land man flyttat till. På grund av dålig information tvingas man att, under en kortare eller längre period, söka sig fram till ett acceptabelt arbete och därmed också att flytta mycket. På samma sätt kan låg rörlighet vara ett uttryck för att migranten omedelbart finner det önskade arbetet på grund av god information om arbetsmarknadsläget. Det är således betydelsefullt att känna till orsakerna till varför människor flyttar innan man kan avgöra om en observerad hög rörlighet är av godo eller inte för ekonomin.

Utvecklingen av rörligheten på den svenska arbetsmarknaden från mitten av 1960-talet till början av 1980-talet har

belysts och analyserats i Holmlund (1984). De viktigaste orsakerna till den minskade rörligheten under denna period är enligt Holmlund att arbetskraftsefterfrågan föll under 1970-talet, den ökade företagsstorleken, samt kvinnornas inträde på arbetsmarknaden. Invandrarnas betydelse för rörligheten beaktas emellertid inte. Man kan fråga sig om den minskade rörligheten delvis kan förklaras av ett minskat antal invandrare i Sverige. Som diskuterats i Lundborg (1989) kan, vid en EG-integration, förväntas en ökad, om än begränsad, inflyttning av medborgare från sydeuropeiska länder som Spanien, Portugal och Grekland. Detta skulle kunna innebära att rörligheten på den svenska arbetsmarknaden skulle öka något.

En viktig fråga är om och hur rörligheten skiljer sig mellan svenskar och invandrare. För att besvara detta måste man klargöra hur stor del av invandrarnas rörlighet som beror på sämre information och hur stor del som beror på positiva effekter som har att göra med en selektion i migrationsprocessen av speciellt högrörliga personer. Detta görs i kapitel 3.

En ökad arbetskraftsinvandring är av direkt betydelse för näringslivsstrukturen. Det är i synnerhet de företag som baserar sin produktion på arbetskraftintensiv produktions-teknik som kan förväntas expandera vid fri arbetskraftsinvandring. Studien innehåller därför också en, om än kortfattad, diskussion om vilka sektorer som kan komma att påverkas mest av en ökad arbetskraftsinvandring.

Perspektivet kommer här att vidgas i det att analysen inte är begränsad till en integration med de nuvarande tolv EG-medlemmarna. Österrike, Norge och Finland är, liksom Sverige, sannolikt medlemmar av EG inom en inte avlägsen framtid. Men en integration av dessa länder har knappast några betydande konsekvenser för svensk arbetsmarknad.

Österrike är ett förhållandevis litet land med, liksom Sverige, en hög realinkomstnivå och Norge och Finland har redan en gemensam arbetsmarknad med Sverige. Potentiellt betydligt viktigare för svensk ekonomi är dock om Centraleuropa integreras med EG. Med de stora förändringar som ägt rum i Centraleuropa med ett kraftigt närmande till Västeuropas ekonomiska och politiska system är det inte orimligt att även vissa centraleuropeiska länder i sinom tid blir medlemmar i EG eller att vissa av dessa länder, t.ex. Tjeckoslovakien, Ungern och Polen ingår avtal med EG-länderna så att fri rörlighet för arbetskraft etableras.

Efter sammanslagningen av de båda tyska staterna finns i östra Tyskland en stor befolkning som under en period kommer att ha förhållandevis låga löner och som potentiellt kan tänkas bli rekryterade av svenska företag. Detta i synnerhet om sysselsättningsproblemen blir bestående. Om sedan Polen, Ungern, Tjeckoslovakien, och de baltiska staterna efter en svensk integration blir medlemmar i EG eller associerade i någon form kommer fri arbetskraftsrörlighet att leda till en helt annan omfattning på arbetskraftsrörligheten än vad som hittills bedömts vara fallet för Sveriges del.

Utöver detta är det av stor betydelse att känna till den fria arbetskraftsrörlighetens betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Oaktat alla integrationssträvanden kan ju Sverige ta initiativ till bilaterala avtal om fri arbetskraftsrörlighet om detta kan förväntas ge upphov till positiva välfärdseffekter. I Sovjetunionen kommer också att finnas en stor mängd utnyttjad eller dåligt utnyttjad arbetskraft som kan tänkas emigrera till Sverige på kortare eller längre tid. Med fri rörlighet mellan Sverige och Sovjetunionen skulle svensk industri ha en i det närmaste oändlig tillgång till arbetskraft för vakanser inom tra-

ditionellt industriarbete.

Studien koncentrerar sig på den traditionella arbetskraftsinvandringen medan flyktinginvandringen lämnas utanför. Med tanke på en framtida integration är det ju arbetskraftsinvandringen och dess konsekvenser som är det intressanta. Underlag för den empiriska delen om rörligheten bland svenskar och invandrare i Sverige är levnadsnivåundersökningarna (LNU) som innehåller en mikrodata-mängd som lämpar sig väl för analys av frågeställningarna. I synnerhet kan LNU utnyttjas då studien ska belysa konsekvenserna av fri rörlighet för arbetskraft mellan Sverige och EG, vilket innebär att migrationsflödena utgörs av arbetskraft och inte, som under senare år, av flyktingar.

Kapitel 2 innehåller således en genomgång av utbud och efterfrågan på utländsk arbetskraft vid en integration och kapitel 3 en genomgång av effekterna på rörligheten. I kapitel 4 görs en sammanfattande bedömning av arbetsmarknadskonsekvenserna.

2. Utbud av och efterfrågan på utländsk arbetskraft vid en svensk integration.

2.1 Inledning.

Företagen i EG har en fördel i konkurrensen med svenska företag då EG-företagen har en gemensam arbetsmarknad med ca. 148 miljoner löntagare medan Sverige är integrerad på den nordiska arbetsmarknaden med enbart ca 12 miljoner löntagare. Det är uppenbart att detta i många situationer kan utgöra en begränsning för den ekonomiska aktiviteten och hindra den ekonomiska utvecklingen. Vid en samtidig högkonjunktur i de nordiska länderna kommer inte den integrerade nordiska arbetsmarknaden att kunna tillgodose

behovet av arbetskraft. Vid högkonjunktur i Sverige och lågkonjunktur i annat nordiskt land är det inte heller säkert att vakanserna kan tillsättas om dessa är många till antalet. Risken att ett företag inom EG skulle utsättas för arbetskraftsbrist med stora löneökningar som följd är därmed mindre än för svenska företag på grund av storleken på den integrerade arbetsmarknaden.

Lundborg (1989) innehåller en del bakgrundsmaterial för att bedöma omfattningen av arbetskraftsinvandringen till Sverige vid en EG-integration. Även om rörligheten ökar kan man knappast förvänta sig någon kraftig invandring till Sverige vid en integration med dagens tolv EG-stater. Därtill är reallöneskillnaderna för små och de länder som har betydligt lägre reallöner ligger avståndsmässigt långt ifrån Sverige. Det finns anledning att komplettera med en del uppgifter och göra vissa modifikationer. Detta gäller dels uppdaterade data över rörligheten i EG-länderna och dels måste hänsyn tas till förändringarna i Centraleuropa även om bedömningen av dessa är svår att göra.

2.2 Invandring från EG och Centraleuropa

Tabellerna A.2.1 och A.2.2 i Appendix 2 visar för år 1987 bestånden av utländska medborgare i vissa utvalda länder uppdelade på medborgare från enskilda länder samt personer i arbetskraften och totala antalet utländska medborgare. I Västtyskland, Frankrike och Nederländerna är antalet medborgare från icke-EG-länder betydligt större än antalet medborgare från EG-länder. I Tabellerna A.2.3 och A.2.4 framgår hur bestånden förändrades under 1981 till 1987 uppdelat på länder, arbetskraft och utlänningsbestånd. Under denna period föll antalet EG-medborgare i Västtyskland, Frankrike, och Nederländerna kraftigt medan antalet i Belgien steg. I procent av EG-ländernas totala

arbetskraft var förändringarna små, -0,4 %

En jämförelse av Tabell A.2.1 och A.2.3 samt A.2.2 och A.2.4 visar att rörligheten inom EG-länderna under 1980-talet var förhållandevis stor. Under perioden 1981 till 1987 minskade i Västtyskland arbetskraften med 101 700 italienare och minskningen av den totala utländska EG-arbetskraften var 305 300 personer. Även det totala antalet utländska EG-medborgare minskade kraftigt i Västtyskland och de rikare EG-länderna svarade för en stor andel av denna minskning. I Frankrike föll det totala antalet utländska EG-medborgare med 603 800 personer vilket innebär en sänkning av antalet EG-medborgare i Frankrike med närmare en tredjedel. Noterbar är också den starka ökningen av utländska EG-medborgare i Belgien. 1981-1987 förekom alltså ganska betydande migrationsrörelser mellan EG-länderna.

Tabellerna A.2.5 till A.2.8 visar de genomsnittliga årliga förändringarna under delar av perioden 1975-87. Det framgår att Västtyskland tappade större delen av sina utländska EG-medborgare i början av 1980-talet och Frankrike under den senare delen av perioden. Något entydigt mönster för samtliga länder är svårt att identifiera.

EG har förändrats i och med sammanslagningen av de tidigare två tyska staterna vilket också bör leda till en reviderad bedömning av arbetskraftsinvandringen. Även om en stor del av de personer som bor i östra Tyskland tagit och kommer att ta arbete i västra Tyskland kan löneeftersläpningen bli långvarig liksom arbetslöshetsproblemen. Enligt en bedömning kommer arbetslösheten i östra Tyskland att stiga från 3,7 % år 1990 till 15,9 % år 1991 (DIW (1990)). Den samlade arbetslöshetsgraden i hela Tyskland kommer då att stiga från 5,8 % 1990 till 8,5 % 1991. Om arbetslöshetsproblemen blir bestående kan en icke oväsent-

lig del av denna arbetskraft tänkas invandra till Sverige om här finns ett stort antal lediga jobb. Enligt Warich (1990) var i juni 1990 13,2 % av de arbetslösa i dåvarande DDR klassade som utbildade medan 60,2 % var arbetare ("blue collar workers") och 27,5 % klassades som outbildad. I och med samgåendet mellan de två tyska staterna har arbetsmarknaden i EG utvidgats med ca 7,5 miljoner löntagare.

Som nämnts bör också beaktas de stora förändringar som ägt rum i länder som Ungern, Tjeckoslovakien, Polen och de baltiska staterna. Dessa förändringar har inneburit ett kraftigt närmande till Västeuropas ekonomiska och politiska system och kan på sikt leda till att EG utvidgas med ett flertal låglöneländer i Centraleuropa eller att avtal om bl.a. fri arbetskraftsrörlighet ingås mellan EG och dessa länder. Fri arbetskraftsrörlighet mellan Sverige och Polen, Baltikum och Tjeckoslovakien kommer då att kunna leda till en helt annan omfattning på arbetskraftsrörligheten än vad som hittills bedömts vara fallet.

Stora statistiska problem föreligger dock vid en bedömning av den potentiella invandringen till Sverige från Centraleuropa. När det gäller reallönerna är det dock uppenbart att dessa i till exempel Polen, Baltikum och Tjeckoslovakien är så pass mycket lägre än i Sverige att det knappast skulle vara några svårigheter för svenska företag att fylla en stor del av sina vakanser med arbetare från dessa länder i den mån dessa har lämplig bakgrund. Även om den ekonomiska tillväxten skulle vara mycket positiv i dessa länder kommer här under en lång period framöver många personer att kunna rekryteras.

Avgörande för detta är inte enbart lönenivåerna utan självfallet också arbetsmarknadsläget. Det är dock svårt att belägga underutnyttjandet av arbetskraften och arbets-

lösheten i de centraleuropeiska ekonomierna. För att bedöma hur stor den öppna arbetslösheten kommer att vara vid övergången till marknadsekonomi gör man för den centralplanerade ekonomin en skattning av s.k. "labor hoarding". "Labor hoarding" uppträder då det är möjligt att avskeda vissa arbetare utan att produktionen påverkas negativt. Begreppet används ofta i centralplanerade länder då den öppna arbetslösheten där är låg men arbetskraften utnyttjas illa eller inte alls ute i företagen (on-the-job unemployment). Det är således ett exempel på dold arbetslöshet. Brada (1989) har beräknat "labor hoarding" i Tjeckoslovakien till som mest 18 % under åren 1960 till 1979. Rutkowski (1990) har beräknat att "labor hoarding" i Polen steg från 4.6 % år 1978 till 25.6 % år 1987. Novicki (1986) kom fram till att hela 56 % av den polska arbetskraften kunde klassificeras som "labor hoarding".

Det är i synnerhet i en situation med betydande reallöneskillnader mellan integrerande länder som vi kan förvänta oss betydande välfärdsmissiga effekter av fri arbetskraftsrörlighet. Om ett rikt och ett fattigt land integreras blir alltså effekterna större än om två rika länder integreras. Ett scenario där fri rörlighet för arbetskraft omfattar såväl Sverige som ett antal centraleuropeiska länder kan potentiellt innebära betydande välfärdsvinster för de inblandade länderna. Även om bedömningarna ovan är osäkra kan vi räkna med att reallönerna för såväl arbetande som arbetslösa i de centraleuropeiska länderna kommer att vara så pass låga i förhållande till de svenska att den potentiella migrationen till Sverige är stor. Skulle Sverige genom EG-medlemskap eller bilaterala avtal övergå till fri rörlighet för arbetskraft med dessa länder förbättras förutsättningar för en industriell expansion i Sverige.

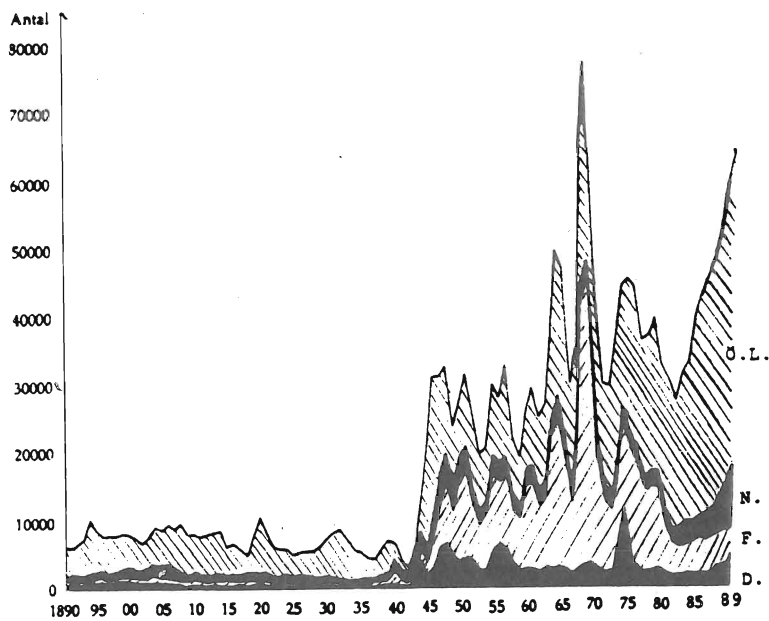
2.3 Den förändrade nordiska arbetsmarknaden.

Den nordiska arbetsmarknaden utgör idag den bas där de svenska företagen kan rekrytera arbetskraft till sina vakanser. För att bedöma effekterna av en utvidgning av denna bas är det väsentligt att veta hur den nordiska arbetsmarknaden utvecklats. Dessa förändringar är av betydelse för efterfrågan på och utbudet av utländsk arbetskraft i Sverige.

I Diagram 2.1 visas bruttoinvandringen till Sverige från de nordiska länderna, exklusive Island, och övriga länder för perioden 1890 till 1989. Det framgår att då arbetsmarknaden liberaliserades 1954 kom detta inte att leda till någon betydande ökning av invandringen. En orsak var att invandringspolitiken som fördes före 1954 var mycket liberal till sin karaktär.

Diagram 2.1

Diagram 2.1 Bruttoinvandringen till Sverige från Danmark (D), Finland (F), Norge (N) och övriga länder (Ö.L.), 1890–1989.

Källa: Statistiska Centralbyrån

Sedan en lång tid tillbaka bedriver Sverige en restriktiv politik gentemot arbetskraftsinvandrare från utom-nordiska länder. Detta trots att antalet vakanser stigit och invandringen från de nordiska länderna kraftigt avtagit. Med tanke på de låga siffrorna för den utom-nordiska invandringen skulle därför en liberalisering av arbetsmarknaden kunna leda till procentuellt sett betydande ökningar även om invandringen, i absoluta tal, skulle bli liten.

Den nordiska invandringen steg successivt under 1960-talet vilket framgår av diagrammet och toppåren 1969 och 1970 invandrade över 40 000 personer. Därefter föll den drastiskt och sedan mitten av 1970-talet har invandringen successivt minskat.

Noterbart är också att invandringen till Sverige kraftigt har dominerats av de finska flyttningarna. Grovt räknat har finländare svarat för ca 70 % av invandringen till Sverige sedan etablerandet av den fria marknaden 1954.³⁾ I Tabell 2.1 visas antalet nordiska medborgare bosatta i andra nordiska länder.

Den finska dominansen är tydlig. Av alla nordiska medborgare som bor i något annat nordiskt land utgjorde finländarna 64 % 1975 och 57 % 1985. Men betydligt mer slående är den mycket starka koncentrationen av finländare till Sverige. Av det stora antalet finländare som bor i annat nordiskt land, återfanns 1975 hela 98 % i Sverige och 1985 var andelen 97 %. I absoluta tal föll antalet mot slutet av perioden. Detta gjorde också antalet finländare i Danmark medan antalet finländare i Norge steg från 1 800 till 3 200. Men dessa siffror är små i förhållande till antalet finländare i Sverige. Att lägga märke till är också att Sverige har blivit värdland för en majoritet av danskar och norrmän som valt annat land att bo i och 1985

var Sverige också största nordiska mottagare av isländare.

Tabell 2.1. Nordiska medborgare som bor i andra nordiska länder, 1975 och 1985 (tusental). Inom parentes visas den procentuella fördelningen. Källa: Lundborg (1990).

		1975				
		Destinationsland				
	Sverige	Finland	Norge	Danmark	Totalt	
Medborgarskap:						
Svenskt		2.7(15)	7.3(42)	7.5(43)	17.5	
Finskt	183.2(98)	-----	1.8(1)	2.4(1)	187.4	
Norskt	26.8(71)	.3(1)	-----	10.4(28)	37.5	
Danskt	32.2(70)	.4(1)	13.7(29)	-----	46.3	
Isländskt	1.4(34)	.0(0)	0.8(19)	1.9(46)	4.1	
					292.8	

		1985				
		Destinationsland				
	Sverige	Finland	Norge	Danmark	Totalt	
Medborgarskap						
Svenskt	-----	4.9(21)	9.8(43)	8.1(36)	22.8	
Finskt	138.6(97)	-----	3.2(2)	1.8(1)	143.6	
Norskt	26.4(72)	.4(1)	-----	9.8(27)	36.6	
Danskt	25.1(61)	.4(1)	15.4(38)	-----	40.9	
Isländskt	3.4(39)	.0(0)	1.9(22)	3.3(38)	8.8	
					252.7	

Finland har tagit emot mycket få migranter från andra nordiska länder. Få danskar och norrmän är bosatta i Finland och de flesta svenskar som valt annat nordiskt land har bosatt sig i Danmark eller Norge.

Den nordiska invandringen till Sverige har analyserats i Lundborg (1990b). Det framgår där att den kraftiga finska invandringen i hög grad kan förklaras av de betydande reallöneskillnader som tidigare existerade mellan Sverige och Finland. Det är således inte fallet att den finska befolkningen i sig skulle vara mer migrationsbenägen än den

danska eller norska. När sedan reallöneökningarna var betydligt större i Finland än i Sverige kom invandringen också att falla kraftigt. Mellan 1968 och 1985 steg real-lönerna i Finland med 72 % och i Sverige enbart med 30 %⁴⁾.

Med tanke på att reallönerna nu kraftigt har utjämnats mellan de nordiska länderna kan vi inte heller räkna med någon betydande invandring. Undantag för detta bör dock göras för de situationer då arbetsmarknadsläget kraftigt avviker mellan länderna. Situationen har under senare år varit sådan i Sverige och Norge. I Norge har arbetslösheten stigit kraftigt medan i Sverige under 1980-talet antalet vakanser ökat kraftigt. Konsekvensen har blivit kraftiga årliga flöden av norrmän till Sverige.

Arbetsmarknadsläget, såväl i hemlandet som i värdlandet, har således också betydelse för migrationen. I framtiden får vi därför räkna med att värdet av den nordiska arbetsmarknaden i första hand kommer att vara att minska arbetslösheten och antalet vakanser i de nordiska länderna. Om Sverige integreras med andra länder är det sannolikt att migrationen mellan Sverige och de länder som har ungefär samma reallön kommer att bestämmas av eventuella skillnader i arbetsmarknadsläget.

Den ersättning som ges under arbetslöshet är också av betydelse för flyttbeslutet. Arbetslöshetsersättningen har visats spela en roll för den nordiska migrationen till Sverige⁵⁾. Då arbetslöshetsersättningen steg kraftigt i Danmark, vilket följde på den kraftiga höjningen av arbetslösheten 1975, bromsades emigrationen till Sverige. Det framgår av Diagram 2.1 att migrationen steg kraftigt 1975 men att den därefter återgick till helt normala nivåer. Detta trots att arbetslösheten även fortsättningsvis var hög och stigande. Att storleken på arbetslöshets-

ersättningen är av betydelse för migrationen är inte att förvånas över: oavsett om man har arbete eller ej är inkomsterna av avgörande betydelse för flyttbeslutet.

Vid sidan av relativa inkomster och arbetsmarknadsläget på ursprungs- och destinationsorten är också det geografiska avståndet samt tidigare migration av stor betydelse för flyttningarna på den nordiska marknaden.

I Tabell 2.2 framgår hur den totala invandringen till och utvandringen från Sverige förändrades under 1980-talet. När det gäller den nordiska invandringen är att märka att invandringen från Norge steg kraftigt mot slutet av perioden liksom fallet också var för inflyttningen från Danmark. Under 1989 var invandringen från Norge mer än dubbelt så stor som invandringen från Finland och även invandringen från Danmark översteg den från Finland. Mot slutet av perioden återgick den totala nordiska invandringen till nivåer som rådde i början av 1980-talet och 1989 översteg inflyttningen den som gällde 1980. Samtidigt framgår att utvandringen från Sverige till andra nordiska länder fallit sedan början av 1980-talet.

Av den övriga invandringen är att notera att invandringen från Asien stigit kraftigt. Denna består nästan uteslutande av flyktingar. Totalt under 1980-talet har antalet invandrare stigit från knappt 40 000 till över 65 000 personer. Liksom för nordiska migranter har utvandringen från Sverige fallit. Nettoinvandringen till Sverige har stigit kraftigt under årtiondet.

Tabell 2.2 Immigranter och emigranter efter utflyttnings- resp inflyttningsland 1980-1989

Utflyttnings resp inflyttningsland	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
IMMIGRANTER										
Danmark	2 521	1 881	1 635	1 578	1 654	1 742	1 820	1 816	2 952	5 081
Finland	12 058	7 022	4 689	4 297	4 606	4 807	5 271	5 053	5 603	4 739
Island	823	517	338	345	509	500	599	452	637	1 363
Norge	2 018	1 661	1 766	2 501	3 122	2 627	2 852	3 416	4 905	10 623
Summa Norden	17 420	11 081	8 428	8 721	9 891	9 676	10 542	10 737	14 097	21 806
Övriga Europa	8 825	8 212	10 638	8 022	8 266	8 212	9 143	9 054	10 574	11 598
Afrika	1 468	1 281	1 247	1 086	1 158	1 329	1 718	2 426	2 812	3 550
Nordamerika	1 536	1 806	1 867	1 840	2 093	2 093	2 255	2 286	2 492	2 492
Sydamerika	2 792	3 393	2 127	1 994	1 938	2 043	3 054	3 820	3 927	6 984
Asien	6 789	6 111	5 658	5 387	7 722	9 307	12 211	13 699	16 283	18 349
Oceanien	288	234	250	271	254	295	358	349	538	515
Sovjetunionen	188	153	155	168	139	143	187	280	349	562
Ej uppgivet	120	1	11	6	25	29	19	15	20	10
Summa	39 426	32 272	30 381	27 495	31 486	33 127	39 487	42 886	51 092	65 866
Därav sv. medborgare	4 980	4 868	5 239	5 204	5 426	5 240	5 447	5 550	6 639	6 922
EMIGRANTER										
Danmark	2 366	2 248	2 215	1 797	1 912	1 914	1 930	1 730	1 688	2 459
Finland	10 247	12 199	11 810	9 966	8 133	7 055	6 400	5 780	5 945	6 333
Island	519	795	726	602	445	374	559	589	643	483
Norge	2 268	2 412	2 536	2 159	2 118	2 550	3 180	3 738	3 823	3 170
Summa Norden	15 400	17 654	17 287	14 524	12 608	11 893	12 068	11 837	12 099	12 445
Övriga Europa	8 061	6 470	6 026	5 695	5 325	5 087	5 493	4 373	4 986	4 845
Afrika	679	616	558	397	313	341	331	219	191	274
Nordamerika	2 714	2 208	1 977	1 726	1 850	1 976	2 147	1 790	1 841	1 655
Sydamerika	611	494	454	595	532	793	628	499	288	438
Asien	1 050	1 099	870	1 005	849	932	885	753	845	821
Oceanien	510	472	422	329	317	247	393	403	542	478
Sovjetunionen	35	26	20	25	25	17	8	18	22	29
Ej uppgivet	779	401	767	973	1 006	750	2 541	781	547	499
Summa	29 839	29 440	28 381	25 269	22 825	22 036	24 495	20 673	21 461	21 484
Därav sv. medborgare	9 065	8 641	8 465	7 883	8 215	8 027	9 143	9 044	9 614	8 338

2.4 Integrationen, arbetslöshet och invandring.

2.4.1 Introduktion.

Invandringen bestäms i hög grad av arbetsmarknadsläget. För en utvärdering av effekterna på invandringen framstår det därför som viktigt att också diskutera effekterna på arbetslösheten av en integration. De för svensk sysselsättning viktigaste frågorna vid en integration kan grovt indelas i följande:

1. Den växelkurspolitik som följer av ett EG-medlemskap eller EMS-anslutning kan komma att påverka sysselsättningen,
2. EG-medlemskap innebär acceptering av fri rörlighet för arbetskraft mellan Sverige och EG vilket kan påverka sysselsättningen,
3. Avreglering, slopandet av handelshinder m.m. inom ramen för "1992" leder till en strukturell omvandling av näringslivet vilket i sin tur på kort sikt kan påverka sysselsättningen.

Man kan säkert peka på fler punkter men dessa fångar upp de viktigaste. Jag kommer att till största delen uppehålla mig vid punkt 2 och vidare kan punkt 3 betraktas som mindre viktig än de övriga två men är ändå värd att diskutera.

2.4.2. EMS och invandring.

Det är naturligt att tänka sig att EG-medlemskap också innebär EMS-anslutning även om exempel finns på EG-länder som inte är EMS-anslutna. EMS innebär i grunden en gemensam växelkurspolitik och gemensamt uppträdande på valuta-

marknaderna. Frågan är hur en EMS-anslutning påverkar arbetsmarknadsläget och därmed invandringen. Detta är en komplicerad fråga som inte kan ges ett heltäckande svar här. Ett begränsat antal aspekter på frågan kommer att behandlas nedan.

Många hävdar att en stor fördel med EMS för svenskt vidkommande skulle vara att trovärdigheten för den ekonomiska politiken ökar. Denna trovärdighet är efter 1970- och 1980-talens devalveringar kraftigt ifrågasatt. Ett uttryck för att den ekonomiska politiken och i synnerhet växelkurspolitiken inte är trovärdig är att räntorna i Sverige stigit över de räntor som gäller i våra konkurrentländer. Ett viktigt mål är självfallet att trovärdigheten återupprättas. Detta förutsätter en fast politik och att man inte faller för frestelsen att devalvera då arbetslösheten stiger och ledig kapacitet uppstår ute i företagen.

I den utsträckning som arbetsmarknadens parter förväntar sig en växelkursanpassning eller någon annan form av ackomoderande ekonomisk politik av löneförhandlingar som slutar i ett för högt avtal så är detta otillfredsställande. Detta innebär inte nödvändigtvis att alla enskilda gruppers löneökningar genomförts med förväntan om valuta-kursanpassning eller korrigerande politik. De flesta gruppers löneökningar är snarast motiverade av alla andra gruppers ökning. Men själva insikten om att löneökningstakten i ekonomin är för hög och innebär ett trovärdigt hot mot sysselsättningen kan tvinga fram en samordning på arbetsmarknaden. I och med att de alltför höga lönerna inte har lett till minskad efterfrågan på arbetskraft har inte heller några incitament funnits, vare sig på arbetsgivarsidan eller arbetstgarsidan, att hålla tillbaka löneökningarna.

Det förefaller osannolikt att EG på sikt skulle acceptera Sverige som medlem om vi för en ackomoderande politik där de höga löneökningarna motverkas av upprepade devalveringar. EMS-anslutning är att betrakta som en disciplinerande åtgärd som skulle kunna bidra till att Sverige på lång sikt kommer till rätta med lönebildningsproblemen. Även om Sverige inte deltar i ett monetärt samarbete men är medlem i Gemenskapen förefaller det knappast troligt att devalveringsmöjligheten i realiteten kan utnyttjas. EG-medlemskap, oavsett EMS-anslutning eller ej, borde därför leda till en sundare lönebildning.

Det är dock knappast tillräckligt för en mer balanserad löne- och prisutveckling att devalveringsrisken försvinner. Fortfarande kommer arbetsmarknadsorganisationerna att förvänta sig att politikerna justerar ett för högt ingånget avtal med en ackomoderande finans- eller arbetsmarknadspolitik. Kraven på finans- och arbetsmarknadspolitisk fasthet kommer att bli starkare än tidigare. En EMS-anslutning med kraftigt reducerad devalveringsrisk skulle dock innebära att en part som kan motverka de för starka löneökningarnas konsekvenser försvinner. Även om en EMS-anslutning inte ger någon full anpassning av löneökningstakten bör man ändå förvänta sig att den bidrar till en dämpning av denna.

Att växla ned inflationstakten genom en trovärdig ekonomisk politik med fasta växelkurser är dock inte lätt. En anslutning till EMS och en fast finanspolitik kommer att leda till betydande påfrestningar på lönebildningen, i synnerhet med västtyska inflationsmål. Sannolikt medför EG-medlemskap i ett läge av högre inflationstakt än omgivningen, att den verkliga arbetslösheten överskrider nivån för den naturliga arbetslösheten. Även om övergången kan bli mycket besvärlig bör man dock på sikt kunna få en löneutveckling som mer permanent är i paritet med omvärld-

dens och som är förenlig med full sysselsättning.

Det är även troligt att en ökning av arbetslösheten över den naturliga graden och minskning av antalet vakanser är en förutsättning för en dämpning av löneökningstakten och en anpassning till konkurrentländernas löne- och prisökningstakt. Enligt Holmlund (1990) kommer en ökning av arbetslöshetsnivån från 2 till 3 % att leda till att löneökningarna under det första året faller med närmare 3 procentenheter.

De grundläggande lönebildningsproblemen föreligger självfallet oavsett om Sverige är EG-medlem eller ej. I olika avseenden kommer dock det ekonomisk-politiska handlingsutrymmet att beskäras vilket är den viktiga innebörden av en EG-integration. Om möjligheten till växelkursanpassning försvinner (annat än vid extrema ekonomiska problem) och det finanspolitiska utrymmet också begränsas kommer större krav ställas på att arbetsmarknadsparterna sluter avtal som är förenliga med samhällsekonomisk balans. Erfarenheterna tyder emellertid på att detta mål inte kan nås utan en period där arbetslösheten inte underskrider den som är förenlig med en stabil prisutveckling.

Högre arbetslöshet leder emellertid till krav på arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att få ner arbetslösheten. Om massiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder då sätts in och arbetslösheten pressas tillbaka kommer den eftersträvade dämpningen av löneökningstakten inte till stånd. Därmed löses inte heller de långsiktiga problemen. Regeringen kommer att utsättas för starkt tryck och det ligger nära till hands att opposition och fackföreningar hävdar att man gett upp målet om full sysselsättning om mer AMS-anslag inte ges.

En avgörande fråga om EG-medlemskap innebär att vi med

samma växelkurspolitik också får samma arbetslöshetsgrad som EG-länderna. Det generella svaret är nej. Arbetslösheten varierar också kraftigt mellan de nuvarande medlemsländerna och några tendenser till konvergens av arbetslösheten mellan länderna finns inte. Däremot kan man förvänta sig att vi får en arbetslöshetsgrad som ligger närmare den naturliga arbetslöshetsgraden (eller dess släkting "NAIRU", Non accelerating inflation rate of unemployment). Enligt en bedömning ligger Sveriges NAIRU vid 2,0-2,2 %⁶⁾. Därmed blir det desto viktigare att efter en eventuell EMS-anslutning eller EG-medlemskap se till att den naturliga arbetslöshetsgraden ligger så lågt som möjligt då ju denna sätter ett golv för arbetslösheten.

Sverige har länge fört en aktiv arbetsmarknadspolitik syftande till att minska friktionen på arbetsmarknaden och därmed hålla den naturliga arbetslösheten nere. Det kommer därför att vara viktigt att fortsätta med en aktiv arbetsmarknadspolitik i syfte att nå god överensstämmelse mellan lediga platser och arbetslösa. Arbetsmarknadspolitiken bör emellertid utformas så att den inte stimulerar till ytterligare löneökningar och i synnerhet inriktas mot långtidsarbetslösheten.

En risk är i detta sammanhang att man hamnar i en s.k. "hysteresis"-situation. Skulle den faktiska arbetslösheten stiga till en hög nivå kan detta i sig leda till att jämviktsarbetslösheten (NAIRU) hamnar på en högre nivå. Man får då ökande inflationstakt redan vid en hög arbetslöshetsnivå. "Hysteresis"-hypotesen utgår från att de redan anställda sätter lönen under osäkerhet om företagets efterfrågan på arbetskraft. Om efterfrågan på arbetskraft i realiteten blir lägre än den som förväntades blir antalet anställda färre. Dessa kan då höja lönen återigen därför att en ytterligare sysselsättningsneddragning

framstår som osannolik. Man kan då hamna på en högre permanent arbetslöshetsnivå⁷⁾. Studier tyder på att NAIRU i vissa länder stigit från 2-3 % till två-siffriga tal. Den öppna och höga arbetslösheten tenderar därmed att permanentas och som ett resultat kommer andelen långtidsarbetslösa att stiga. Det finns således all anledning att försöka hålla långtidsarbetslösheten nere.

Risken för att man hamnar i en högre jämviktsarbetslöshet föreligger självfallet oavsett medlemskap. Det förefaller också osannolikt att lönomoderering kan uppnås utan en ökad arbetslöshet under en period. Många av Sveriges konkurrentländer har åtnjutit betydligt lägre löneökningar vilket också bidragit till att arbetslöshetsgraden i dessa länder har fallit.

Om den nuvarande politiken fortsätter och kronan inte devalveras är det troligt att Sverige vid ett eventuellt inträde i EG kommer att befinna sig i en situation av för svenska förhållanden hög arbetslöshet. Om EG-medlemskapet åtföljs av EMS-anslutning och stram finanspolitik kommer detta att leda till för svenska förhållanden hög arbetslöshet så länge som löneökningarna överskrider de i omvärlden. Om detta blir fallet kommer också invandringen till Sverige att vara liten. Med vakanser i andra EG-länder kan vi även få se ett utflöde av arbetskraft motiverad av arbetslösheten. Däremot bör EMS-anslutning på lång sikt bidra till att vi får en löneutveckling som är i paritet med omgivningen. Svängningarna i antalet vakanser och i arbetslöshetsgraden bör då komma att bli lägre vilket i sin tur bör leda till att arbetskraftsinvandringen också blir stabilare än vad fallet varit vid fri arbetskraftsinvandring utan EMS-anslutning.

2.4.3. Den fria rörligheten för arbetskraft.

Den andra frågan av potentiell betydelse för omfattningen av invandringen är övergången till fri rörlighet för arbetskraft. Medlemskap, och sannolikt redan ett EES-avtal, innebär ett accepterande av fri rörlighet för arbetskraft mellan Sverige och EG, vilket också kan komma att påverka möjligheterna att föra en politik för full sysselsättning. En avgörande fråga är om ett system med fri arbetskraftsrörlighet möjliggör för de arbetslösa att flytta mellan länderna så att arbetslösheten därigenom sprider sig? För att besvara denna fråga måste man i första hand se på de regler som gäller för EGs fria rörlighet för arbetskraft.

Om en individ erbjudits arbete i annat land har han rätt att fritt resa in i och uppehålla sig i det landet. Rätten att resa in är begränsad till personer i arbetskraften och deras familjer. Det är alltså fråga om fri rörlighet för arbetskraft och inte fråga om fri invandring. Detta tål att upprepas då det innebär att en individ i princip inte har rätt till inträde till ett annat land om det inte finns ett ledigt jobb som väntar på honom i det andra landet. I princip förutsätter en flyttning av en arbetare från ett EG-land till ett annat att det finns ett ledigt jobb i destinationslandet. Därmed kommer arbetskraftsefterfrågan i destinationslandet, i första hand uttryckt i form av antalet vakanser, att bestämma omfattningen av invandringen.

En annan väsentlig rättighet är dock att man kan få tillträde för att aktivt söka arbete i annat land. Upphållet under söktiden måste migranten själv stå för, till exempel genom att han lever på arbetslöshetsbidrag från sitt eget hemland, på egna sparade medel eller på bidrag från redan inflyttade släktingar eller vänner. EG tillämpar principen att om man ej funnit ett arbete under tre månader har mottagarlandet rätt att avvisa honom. Det be-

traktas som rimligt att om man är en seriös arbetssökande skall man ha kunnat hitta ett arbete inom tre månader. Men även med denna rättighet kommer antalet lediga jobb i landet att bestämma omfattningen av invandringen: En rationell arbetare eller tjänsteman söker sig inte till ett annat land där antalet lediga jobb är litet.

I och med att reglerna för arbetskraftsrörligheten är utformade som de är, är alltså risken låg för att arbetslösheten sprider sig. Även om reallöneskillnader, geografiska avstånd m.m. påverkar invandringen kommer i allt väsentligt invandringen med dessa regler att bestämmas av antalet lediga jobb i invandringslandet. Man kan mycket väl tänka sig regler sådana att rörligheten blir ett hot mot sysselsättningen. Detta skulle vara fallet om t.ex. det tilläts att invandrare gick direkt till arbetslöshet med en hög arbetslöshetsersättning utbetald av värdlandet. Med EG:s regler för den fria rörligheten är denna knappast ett hot mot full sysselsättning. Lite förenklat kan man säga att lediga jobb är en förutsättning för att invandring skall komma till stånd.

Ett viktigt syfte med fri rörlighet är också att få till stånd en bättre överensstämmelse av lediga platser och arbetslösa personer mellan länder. Därigenom kan arbetslösheten i ett land lindras samtidigt som ett annat land minskar antalet vakanser så att arbetskraftsbrist inte utgör en flaskhals för ekonomisk expansion. Reglerna för rörligheten har i EG således utformats så att minskad arbetslöshet i ett land och minskat antal vakanser i ett annat samtidigt kan uppnås utan spridning av arbetslösheten från ett land till ett annat.

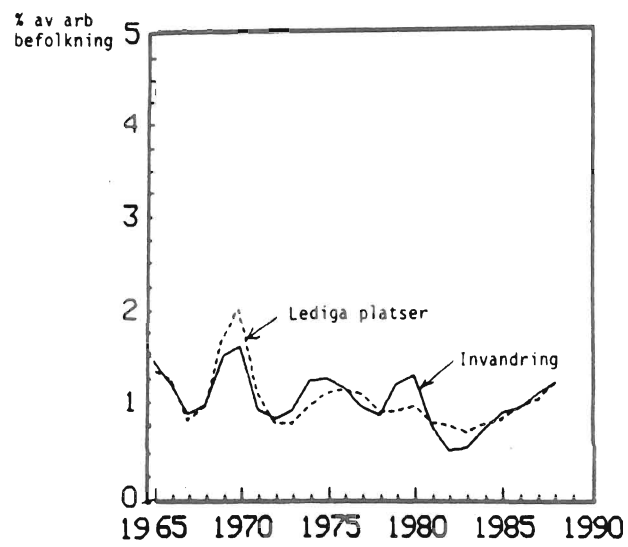
Det är också lätt att förstå att människor på grund av höga kostnader inte gärna flyttar långa avstånd, från till

exempel sydeuropa till nordeuropa, utan att i förväg ha ordnat med försörjning i det nya landet eller vara övertygad om att jobb kan erhållas inom en rimlig sökperiod. Invandringens beroende av antalet lediga jobb är synnerligen viktigt att komma ihåg då det innebär att invandringen till ett land automatiskt minskar då antalet lediga jobb där minskar. Arbetsmarknadsläget reglerar därmed automatiskt arbetskraftsinvandringen och sannolikheten är låg att vi får en för hög invandring i tider av hög arbetslöshet och få lediga jobb.

Kan vi då med någon större säkerhet veta hur relationen mellan invandring och antalet lediga platser i värdlandet ser ut? Sverige är ju sedan 1954 med i en avreglerad och fri arbetsmarknad tillsammans med de nordiska länderna. Så även på denna marknad borde det ju vara så att den totala invandringen är relaterad till antalet lediga jobb i landet. I Figur 2.1 visas hur invandringen till Sverige är relaterad till antalet lediga platser.

Figuren gäller från perioden 1965 till 1988. Den streckade kurvan visar antalet lediga jobb i Sverige och den hel-dragna visar den totala bruttoinvandringen. Figuren utgör i sig inget bevis för att antalet vakanser bestämmer invandringen. Men den belyser det faktum att under det system av fri rörlighet för arbetskraft som Sverige haft med övriga nordiska länder är invandringen direkt relaterad till antalet lediga platser i invandringslandet. Relationen mellan invandring och vakanser är dock helt i linje med de teoretiska överväganden man kan göra om effekterna av ett system med fri rörlighet.

Figur 2.1 Bruttoinvandringen till Sverige och antalet lediga platser. 1965–1988.

Källa: AMS

Noterbart är också att samvariationen upprätthålls även efter det att den utomnordiska invandringen till Sverige kom att domineras av flyktinginvandring. Här finns en stor flyktinginvandring som är oberoende av antalet lediga jobb medan den nordiska invandringen svarat för anpassningen till antalet vakanser.

Det är naturligtvis inte fallet att den invandring som skett med nödvändighet har lett till att antalet vakanser i motsvarande grad har nedbringats. Att nivåerna på de två variablerna i figuren är så lika innebär inte att man kan dra denna slutsats:

Invandringssiffrorna gäller ju som sagt inte enbart den rena arbetskraften utan också flyktingar och anhöriga. Det är ändå inte vågat att dra slutsatsen att invandringen spelar en viktig roll för företagens möjligheter att fylla vakanserna. Av den arbetskraftsinvandring vi haft under efterkrigstiden torde ett mycket litet antal ha hamnat direkt i arbetslöshet eftersom någon ersättning inte utdelades av svenska myndigheter.

Det finns en viktig stabiliseringspolitisk aspekt att lägga på den fria arbetskraftsrörligheten. Det står alltså klart att under ett sådant system som EG nu inrättat för fri rörlighet kommer vi knappast att få någon invandring om det inte finns ett stort antal lediga platser. En betydande volym på invandringen till Sverige får vi först då antalet lediga platser skjuter i höjden. Detta innebär också att risken för överhettning av ekonomin minskar och att kostnadskriser inte lika lätt uppträder. Då vakanserna tenderar att stiga söker sig fler utländska arbetare till Sverige varvid överhettningen undviks eller åtminstone starkt begränsas. Fri rörlighet för arbetskraft underlättar därmed stabiliseringspolitiken genom att risken för

överhettning minskar och således blir det lättare, och inte svårare, att upprätthålla full sysselsättning.

För framtiden måste man också tänka sig en situation med arbetslöshet i Sverige och högre eller full sysselsättning i EG-länderna. De positiva effekterna av fri arbetskraftsrörlighet med andra rika länder som de inom EG är även då klara. Svenska arbetslösa får ju då tillgång till en större arbetsmarknad som för den enskilde kraftigt kan öka chansen till att undgå arbetslöshet.

Det torde råda föga tvivel om de kvalitativa positiva effekterna på nationalinkomsten av fri rörlighet för arbetskraft. Nationalinkomsten stiger då lediga platser kan tillsättas. Vidare gör man stabiliseringspolitiska vinster genom att arbetsmarknadens parter påläggs restriktioner vid lönebildningen. Vid fri rörlighet för arbetskraft mellan Sverige och EG kommer lönerna för samma typ av arbetskraft inte att kunna avvika alltför mycket från de som gäller inom EG. Eftersom risken för arbetskraftsbrist minskar, minskar också incitamenten för fackföreningarna att driva upp lönerna för högt. På samma sätt, skulle lönerna för en enskild arbetarkategori bli för låga genom att arbetsgivarna vägrar att höja dessa, kan arbetstagarna söka sig till andra länder. Det finns alltså anledning att tro att en integration medför ökad disciplin i lönebildningen och att riskerna för ekonomiska kriser av det slag som vi genomlidit och genomlider kommer att minska.

Det finns inte heller några empiriska belegg för att arbetslösheten har spridit sig mellan EG-länderna via migrationen av arbetslösa. I allmänhet har också arbetslöshetsgraden varierat kraftigt mellan länderna och några direkta tendenser till att arbetslöshetsgraden skulle tendera att bli densamma mellan länderna finns knappast.

Vi vet också att det förekommer stora regionala variationer i arbetslöshetsgraden redan inom enskilda länder.

Den fria rörligheten är också en mycket viktig del av människans frihet. Här gäller det inte bara friheten att välja land att bo i, utan också friheten att söka sig en högre inkomst och att undkomma en hotande eller existerande arbetslöshet. Ett explicit uttryckt syfte med EGs fria rörlighet för arbetskraft är också att förbättra den enskilde arbetstagarens arbets- och levnadsförhållanden och därmed betraktar man arbetskraftens fria rörlighet som en mänsklig rättighet.

Fri rörlighet är en fråga som inte i sig är beroende av en integration med EG. Sverige kan ju ta bort inresehindren för arbetskraft från EG och från andra länder och därigenom komma i åtnjutande av den fria rörlighetens fördelar utan en integration med EG. Det är inte heller osannolikt att EG-länder eller centraleuropeiska länder är villiga att ingå avtal om fri rörlighet.

2.4.4. Strukturarbetslöshet.

Den tredje punkten gäller om strukturarbetslöshet kan uppträda vid en avreglering så att ett allvarligt sysselsättningsproblem därigenom uppstår. Mycket talar dock för att detta inte är något allvarligt problem. Man måste komma ihåg att vi alltid är utsatta för en strukturell omvandling. Efterfrågeförändringar, ändrade priser på världsmarknaden m.m., gör att i slutändan måste produktionsfaktorer alltid omfördelas. Det är därför inte självklart, även om det är troligt, att avvecklingen av handelshindren inom ramen för en EG-integration kommer att leda till ökade krav på omställning.

Vidare måste man komma ihåg att även om vi står utanför EG, och EG genomför sin avreglering, kommer detta att i sig leda till omställningskrav också i den svenska ekonomin. Eventuell strukturarbetslöshet kan därför lika gärna uppstå om vi är med i EG som om vi inte är med i EG och vi kan inte veta om omställningskraven blir större vid medlemskap än då vi står utanför.

Det finns många andra skäl till varför strukturarbetslöshet knappast är något stort problem vid en integration och avreglering. En avreglering kommer att i första hand leda till en stimulans av efterfrågan på arbetskraft i de sektorer där handelshindren tas bort. Detta innebär på kort sikt en ökning av den totala efterfrågan på arbetskraft och om det finns arbetslösa så kommer dessa att kunna anställas i dessa sektorer, åtminstone i den utsträckning som de arbetslösa inte har helt felaktig bakgrund. Om det råder full sysselsättning så kommer arbetskraft att stimuleras att söka sig över från andra sektorer till de som avregleras och arbetskraftsinvandring kan komma till stånd. Att det under denna process skulle finnas en risk för att arbetare hamnar i arbetslöshet är svårt att se.

Det kan naturligtvis vara fallet att Sverige vid en integration tvingas till en avveckling av till exempel produktionssubventioner som idag snedvrider konkurrensen till svenska företags fördel. Vid en avveckling av sådana konkurrenshinder blir den omedelbara effekten att svenska företag utsätts för en ökad konkurrens från EG och priserna faller vilket kan leda till minskad produktion och minskad efterfrågan på arbetskraft i dessa sektorer. Arbetskraft kommer då att frigöras och om denna inte kan sugas upp av andra expanderande sektorer så finns på kort

sikt en viss risk för arbetslöshet.

Denna typ av arbetslöshet bör emellertid ganska lätt kunna motverkas. För det första innebär en avreglering att realinkomsterna stiger vilket i sig tenderar att leda till en allmän efterfrågeökning i ekonomin med ökad efterfrågan på arbetskraft som följd. Under en generell avreglering i Europa stiger också realinkomsterna på exportmarknaderna vilket tenderar att öka arbetskraftsefterfrågan. För det andra bör en allmän avreglering innebära också en stimulans av andra näringar som kan suga upp arbetskraften från de näringar som tappar arbetskraft.

Man ska också komma ihåg att eventuella kostnader för friktions- och strukturarbetslöshet är av kortsiktig natur och vinsterna av avvecklingen av handelshindren gäller såväl på kort som på lång sikt. Även om friktionsarbetslösheten skulle stiga vid en avveckling av hindren skulle detta ändå inte vara ett argument mot avreglering.

Anpassningsproblemen är sannolikt också beroende av huruvida integrationen påverkar fördelningen av arbetskraft mellan branscher eller inom branscher. De strukturförändringar som skett inom EG under 60-talet ledde i första hand till förändringar mellan företag inom branscherna. Mycket tyder på att detta kommer att bli fallet även fortsättningsvis. Det är sannolikt lättare för arbetskraften att flytta mellan företag i en bransch än mellan olika branscher då företag inom en viss bransch ofta efterfrågar likartad arbetskraft⁸⁾.

Slutligen bör man komma ihåg att vi för en aktiv arbetsmarknadspolitik i Sverige. Detta innebär att vi har ett utbyggt system för att hålla den strukturella arbetslösheten på en låg nivå. Väl utbyggda kanaler för matchning mellan arbetslösa och lediga platser gör att

strukturarbetslösheten i allmänhet är låg i landet. Om avregleringen trots allt skulle visa sig leda till ökad strukturarbetslöshet bör man naturligtvis i första hand försöka att motverka detta med riktade åtgärder inom ramen för den aktiva arbetsmarknadspolitiken.

2.5 Sammanfattande kommentarer

Det är svårt att hitta hållbara argument för att Sverige på lång sikt efter en integrering skulle få det svårare att upprätthålla den fulla sysselsättningen. Å ena sidan underkastas växelkurspolitiken restriktioner så att växelkursjusteringar inte kan utnyttjas (annat än i extremfall) för att minska arbetslösheten. Å andra sidan kommer just en sådan restriktion att på sikt leda till ökad disciplin i lönebildningen förutsatt att statsmakterna med andra medel inte överhettar ekonomin. Risken för kostnadskriser som vi upplevt och som hotar full sysselsättning skulle sannolikt vara mindre under EG-medlemskap. Såväl EGS valutapolitik som den fria rörligheten för arbetskraft bidrar till att man kan undvika en överhettning med ett för stort antal lediga jobb och en reell arbetslöshetsgrad under den naturliga med en kostnadskris och sysselsättningsproblem som följd.

Däremot kommer vi även fortsättningsvis att vara beroende av den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Då den naturliga arbetslöshetsgraden i allt väsentligt utgör ett golv för hur långt ner vi kan pressa den reella arbetslösheten, är det viktigt att man fortsätter att med arbetsmarknadspolitik hålla den naturliga arbetslöshetsgraden nere. En aktiv politik kan också vara viktig på grund av den omstruktureringsprocess som den europeiska avregleringen innebär.

Det finns också en stor risk för att politikerna försöker få ner arbetslösheten genom att satsa på arbetsmarknadsåtgärder och en finanspolitik som stimulerar ekonomin. Om detta görs i alltför hög grad kan det uppfattas som en signal till arbetsmarknadsparterna att regeringen tar allt ansvar för arbetslösheten vilket kan leda till att löneutvecklingen inte bryts. Därmed får arbetsmarknadsåtgärderna och finanspolitiken enbart kortsiktigt positiva effekter. Stor restriktivitet kommer att krävas för att löneinflationen ska brytas. Att Sverige efter en integration har av sagt sig möjligheterna att devalvera sig ur lågkonjunkturer borde i detta sammanhang ha positiva effekter.

3. Integrationen och den geografiska rörligheten i Sverige.

3.1 Introduktion.

Som nämndes inledningsvis innebär fri arbetskraftsrörlighet också att man inom landet får ett större bestånd av invandrare som är lätttrörlig och som underlättar den strukturella omvandlingen. Nedan kommer jag att koncentrera intresset på den aspekt av invandringen och rörligheten som består av att ett större bestånd av invandrare kan medföra en större geografisk rörlighet. Man kan lätt uttrycka hela befolkningens totala rörlighet, till exempel över kommungränserna, länsgränserna e.d. Detta har gjorts i Figur 3.1 nedan där antalet flyttningar över länsgränserna uttryckts som andel av befolkningen.

Det kan noteras att under perioden 1964 till 1974 var andelen av befolkningen som flyttade över länsgränserna ca 2.5 % per år även om årliga fluktuationer existerade. Någon nedåtgående trend kunde dock inte skönjas. Sedan

mitten av 1970-talet har vi emellertid en sådan nedåtgående trend fram till och med 1982. Därefter har rörligheten över gränserna återigen ökat men är långt ifrån den rörlighet på arbetsmarknaden som gällde under perioden 1964 till 1974.

Rörligheten är starkt beroende av arbetsmarknadsläget, i synnerhet då av antalet lediga jobb. En förklaring till den ökade rörligheten sedan 1982 är också att antalet lediga platser har stigit under den tiden. Men medan antalet lediga platser har stigit kraftigt sedan 1982 och till i stort sett till den omfattning som gällde under 1960- och 1970-talen har rörligheten inte stigit till den omfattning som då gällde.

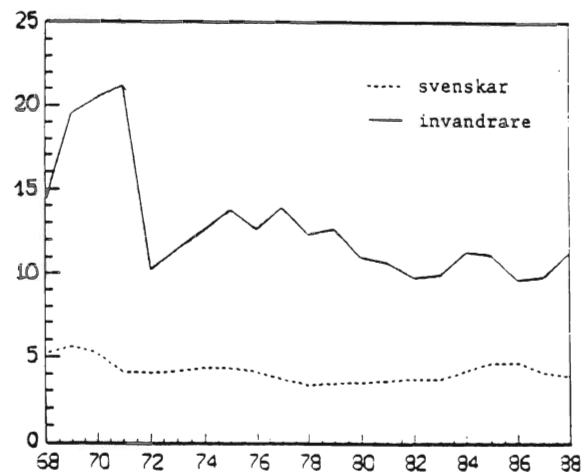
Figur 3.1. Antalet flyttningar över länsgränserna. Andel av befolkningen. 1964 till 1988.

Källa: Statistiska Centralbyrån.

Vilken roll spelar då invandrarna för den interna rörligheten i landet? För att beskriva detta skulle man helst visa motsvarande figur som ovan, men begränsad till invandrarbefolkningen. Detta låter sig emellertid inte göras utan höga kostnader. Som ett alternativ kan man studera rörligheten över någon eller några enskilda länsgränser. Detta har gjorts i Figur 3.2 för Stockholms län separerat för svenskar och för invandrare.

Figur 3.2. Migrationen till Stockholms län som andel av befolkningen i alla andra län. 1968 till 1988. Svenskar och invandrare.

Källa: Statistiska Centralbyrån.

Figuren visar enbart den interna rörligheten dvs. inflyttningen till Stockholms län från alla andra län men ej från utlandet. För utländska medborgare uttrycker kurvan andelen av invandrarna i alla andra län än Stockholms som valde att flytta till Stockholms län under 1968 till 1988. Antalet invandrare i andra län än Stockholms är ju den invandrarbefolkning som är "i risk-zonen" för migration till Stockholms län. Kurvan för svenskar visar motsvarande andel som flyttat till Stockholms län. Det intressanta i jämförelsen är skillnaden mellan kurvorna snarare än de absoluta talen som anges. Att de absoluta värdena är höga har att göra med att Stockholms län är stort och att ett relativt stort antal arbetsplatser finns i detta län.

I stort sett är rörligheten till Stockholms län tre gånger större bland invandrarna än bland svenskarna. Figur 3.2 visar att för rörligheten till just Stockholms län från andra län spelar storleken på beståndet av invandrare en mycket viktigare roll än vad beståndet av svenskar gör, uttryckt i relation till befolkningsstorleken.

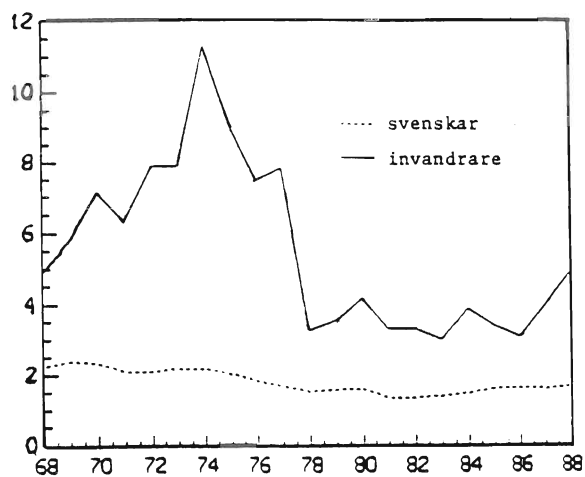
Noterbart är också att rörligheten bland svenskarna när det gäller inflyttningen till Stockholms län föll fram till 1978 för att därefter återigen stiga. Bland invandrarna inträffade ett kraftigt fall i inflyttningen 1972 varefter rörligheten föll trendmässigt fram till 1982.

Stockholms län är emellertid inte helt representativt då ju detta län av flera skäl är kraftigt överrepresenterat bland invandrarna. Mer representativt för en beskrivning av invandrarnas betydelse för rörligheten är att välja något län där andelen invandrare av totala antalet i Sverige är ungefär lika med andelen svenskar av det totala

antalet svenskar. Ett sådant är Malmöhus län. Motsvarande siffror som för Stockholms län visas i Figur 3.3 för detta län.

Återigen visar sig invandrarna ha en betydligt högre grad av rörlighet än den svenska befolkningen. Rörligheten är mellan tre och fyra gånger så hög bland invandrarna som bland svenskarna. Man kan också notera att rörligheten bland svenskarna föll fram till 1981. Bland invandrarna inträffade ett skift i rörligheten år 1978.

Figur 3.3. Migrationen till Malmöhus län som andel av befolkningen i alla andra län. 1968 till 1988. Svenskar och invandrare.

Källa: Statistiska Centralbyrån.

I det följande stycket ska först ett försök göras att teoretiskt förklara de betydande skillnaderna i den interna rörligheten som råder mellan svenskarna och invandrarna. I den senare empiriska delen kommer Levnadsnivåundersökningen att utnyttjas för att testa olika hypoteser. Det kan emellertid vara av intresse att redogöra för rörligheten bland svenskar och invandrare också i denna datamängd. Man kan ur 1981 års undersökning särskilja svenskar från invandrare som anlände under perioden 1968-1973 och invandrare som anlände 1974-1980. Tabell 3.1, kolumn 1 visar den andel av dessa grupper som flyttade från en kommun till en annan under perioden 1 oktober 1981 till 1 oktober 1982. Kolumn 2 visar för varje grupp medelvärdet av antalet flyttningar sedan 1974.

Tabell 3.1. Antal flyttade 1981-1982 samt migrationserfarenhet 1974-1980

	Andel flyttade perioden 1981-1982 I procent	Antal orter sedan 1974. Medelvärden
Födda i Sverige	0,3	0,413
Invandrare anlända 1968-73	1,8	0,700
Invandrare anlända 1974-80	2,4	2,016

Källa: Levnadsnivåundersökningen 1981

Det tidigare mönstret går igen. Invandrargrupperna uppvisar en avsevärt högre flyttbenägenhet än svenskarna. Bland personer födda i Sverige flyttade enbart 0,3 % under åren 1981-1982 medan motsvarande siffror för de två in-

vandrargrupperna är 1,8 och 2,4. Även medelvärdet för flyttningar under perioden 1974-1980 skiljer sig starkt mellan grupperna: 0,4 för svenskarna skall jämföras med 0,7 för de tidigast anlända invandrarna och över 2,0 för de sent anlända invandrarna.

Det är emellertid inte enbart de stora skillnaderna mellan svenskar och invandrare som är slående i dessa siffror. Även skillnaderna bland de två invandrargrupperna är av intresse. De senast anlända invandrarna uppvisar en betydligt större geografisk rörlighet än de tidigt anlända. De möjliga orsakerna till detta kommer att diskuteras i nästa kapitel, men det kan redan nu betonas att skillnaderna mellan invandrargrupperna antyder att informationen om förhållandena i Sverige spelar en stor roll i sammanhanget. I takt med att kunskapen om löner, arbetsvillkor m.m. i Sverige stiger bland invandrarna i Sverige kommer också rörligheten att avta.

Även andra egenskaper hos individerna i den datamängd som skall utnyttjas kan vara av intresse att visa. Tabell 3.2 visar migrationsfrekvens, ålder, kön m.m. bland svenskar, nordiska (kortdistans-) immigranter och utom-nordiska (långdistans-) immigranter åren 1974 och 1981. Även bland de utom-nordiska invandrarna kan för dessa år antas att enbart ett mycket litet antal var politiska flyktingar.

Återigen kan konstateras att migrationserfarenheten är betydligt högre bland invandrare än bland svenskar. Medan svenskarna 1974 i genomsnitt hade flyttat 0,43 gånger sedan 1968, hade nordiska invandrare i Sverige flyttat 0,97 gånger och utom-nordiska invandrare 1,42 gånger. Mellan 1975 och 1980 var motsvarande siffror 0,58, 1,12 och 0,96. Återigen finns belägg för att rörligheten bland svenskarna är betydligt lägre än bland invandrare. Det är också klart från tabellen att andra karaktäristika skiljer

svenskar och invandrare åt.

Det bör också betonas att på kort sikt efter ankomsten till Sverige är migrationsbenägenheten i Sverige högre bland de utom-nordiska invandrarna än bland de nordiska. Detta antyder återigen att informationskvaliteten spelar en roll för rörligheten i Sverige. Efter att åren går och informationskvaliteten förbättras kommer också de två gruppernas benägenhet att flytta vidare att närma sig varandra.

Tabell 3.2. Egenskaper bland svenskar, nordiska (kortdistans-) immigranter och utom-Nordiska (långdistans-) immigranter.

	Svenskar		Kortdistans- immigranter		Långdistans- immigranter	
	1974	1981	1974	1981	1974	1981
Migrations- erfarenhet*	.43	.58	.97	1.12	1.42	.96
Ålder	37	44	35	42	33	40
% kvinnor	50	50	50	50	50	50
Utbildning	7.64	7.21	8.49	9.46	8.45	9.51
% gifta	70	62	76	52	92	69

* Migrationserfarenhet mäts som antal kommuner i Sverige som individen bodde i under de senaste sex åren, dvs. 1968-1973 och 1975-1980 för åren 1974 och 1981,

respektive.

Källa: Levnadsnivåundersökningen åren 1974 och 1981.

En fortsatt hög flyktinginvandring har effekter på omfattningen av arbetskraftsinvandringen i den mån som flyktingarna slussas in på arbetsmarknaden. Kraftiga inflöden av flyktinginvandrare kommer, med eftersläpningar för språkundervisning, arbetsmarknadsutbildning m.m., att leda till att arbetskraftsutbudet stiger och att antalet vakanser kan bringas ned. Med tanke på att stora satsningar nu görs för att få in flyktingarna på arbetsmarknaden kommer detta att vara en faktor som dämpar arbetskraftsinvandringen.

3.2. Migrationsmodeller baserade på informationskvalitet.

Vilka är då argumenten för att invandrare som anlant till Sverige skulle uppvisa en hög rörlighet på arbetsmarknaden? För att besvara denna fråga kan man utnyttja en del av den senare tidens teoretiska utvecklingar inom migrationslitteraturen som behandlar sekundärflyttningar. Två aspekter på invandrarnas interna rörlighet är i detta sammanhang väsentliga. För det första är invandrarnas flyttningar inom Sverige per definition vidareflyttningar dvs. icke-primärflyttningar. En teoretisk utgångspunkt är alltså att personen som flyttar har tidigare migrationserfarenhet.

För det andra spelar avståndet för den initiala flyttningen till Sverige en viktig roll då ju avståndet i hög grad bestämmer kvaliteten på den information man besitter. en invandrare som kommer långt ifrån, säg från sydeuropa till Sverige, har självfallet en icke perfekt information om de lokala förhållandena när det gäller reallöner, arbetsförhållanden m.m. och med detta finns självfallet ett stort utrymme för besvikelse efter ankomsten.

avvikelsen mellan de reella förhållandena och förväntningarna gör att en viss andel kommer att flytta tillbaka till det egna landet och andra kommer att flytta vidare till en annan ort i det nya landet⁹⁾. det är också möjligt att migranten först efter ankomsten erhåller förbättrad information om till exempel lönespridningen i landet vilket kan stimulera ytterligare flyttningar.

Individens rörlighet är starkt beroende av till exempel ålders-, utbildnings- och könssammansättningen samt medborgarskap. Ett vanligt resultat är att migrationen faller med åldern.¹⁰⁾ Att unga har en större tendens att flytta än äldre kan hänga samman med att yngre har en längre återstående levnadstid under vilken frukterna av att flytta kan åtnjutas. Det kan också bero på att de äldre har rotat sig på ursprungsorten genom olika typer av investeringar där. Migrationsfrekvensen är också högre för män än för kvinnor. I den utsträckning som unga män är överrepresenterade bland invandrarna kan vi också av denna anledning förvänta att rörligheten är större bland invandrarna än bland svenskarna.

De flesta flyttningar som sker är inte förstagångsflyttningar utan snarare vidareflyttningar till en ny ort eller återflyttningar tillbaka till ursprungsorten. Eftersom beståndet av invandrare innehåller personer som alla per definition har flyttat minst en gång kommer flyttningsbenägenheten att vara större bland invandrarna än bland ursprungsbefolkningen.

Det är naturligt att nyinflyttade invandrare, just på grund av att man ej hunnit rota sig i det nya landet, har en hög benägenhet att flytta vidare. Nyanlända invandrare har inte hunnit att investera i ett socialt kontaktnät på den nya orten och är därmed lättrörliga. Man kan också hävda att de invandrare som kommer temporärt under en

begränsad tid för att spara ihop en mindre förmögenhet innan återresan till hemlandet har starka incitament att söka sig till orter med hög förväntad lön. Lönen skulle således för dessa spela en speciellt stor roll i valet av boplatssort varför man kan förvänta en hög rörlighet också av denna anledning.

Vidare kan det vara fallet att de invandrarfamiljer som anländer till Sverige inte i samma utsträckning som svenska familjer har två inkomster. Om till exempel enbart mannen förvärvsarbetar är normalt rörligheten för familjen högre. Med tanke på att migrationen innebär en kraftig själv-selektion i den bemärkelsen att personer som migrerar normalt har sådana egenskaper som ger hög rörlighet, kan man förvänta sig att stora invandrargrupper i ett land ger hög rörlighet på arbetsmarknaden.

Det är också viktigt att beakta huruvida migranten frivilligt flyttat av ekonomiska skäl eller tvingats till det av politiska orsaker. Det är sannolikt fallet att det bland de politiska flyktingarna finns en större andel personer vars yrkeskunnande eller utbildning är sådan att de inte nödvändigtvis passar in väl på den svenska arbetsmarknaden. En flyttning av ekonomiska orsaker kommer sannolikt inte till stånd om invandraren inte är efterfrågad i värdlandet. Vidare är ofta den politiska flyktingens flytt illa planerad och något aktivt sökande på arbetsmarknaden har inte skett. Initialt kan därför rörligheten vara låg bland politiska flyktingar. Denna situation kan emellertid snabbt förändras. Argumentet här är att de politiska flyktingarna har mycket höga kostnader för att återvända till hemlandet och att de därigenom ställer in sig på en långvarig vistelse i det nya landet. På grund av de höga kostnaderna att återvända har man starka incitament att investera i sådant humankapital att man blir attraktiv på värdlandets arbetsmarknad.¹¹⁾

För arbetskraftsinvandrare spelar avståndet till hemlandet stor roll. Närheten till hemlandet, liksom de ekonomiska förhållandena där, påverkar sannolikheten för återmigration. Givet att man har flyttat ett långt avstånd bör migrantens incitament att investera i en utbildning som är anpassad till värdlandet vara stora. Om Sverige vid en integrering med EGs arbetsmarknad skulle få ett kraftigt inflöde av invandrare från Sydeuropa, torde dessa vara villigare att anpassa sig till den svenska arbetsmarknaden än migranter från till exempel våra grannländer. Givet informationen om det arbete man flyttar till är det vidare större sannolikhet att man har en utbildning eller yrkeserfarenhet som passar in i Sverige om man flyttat långa avstånd från till exempel Spanien än från ett grannland.

Det finns också argument som talar mot att rörligheten generellt är större bland invandrare än bland ursprungsbefolkningen. Vi vet att invandrare från ett visst land tenderar att bosätta sig på ett mindre antal orter, vilket alltså kan tala emot att rörligheten är speciellt stor bland invandrare. Att flytta till ett främmande land innebär en hög grad av osäkerhet och att vid ankomsten söka sig till områden där tidigare ankomna landsmän sökt sig utgör ett sätt att minska de kostnader som följer av osäkerheten. Den språkliga och kulturella gemenskapen är i sig ett argument för att man kan förvänta en låg rörlighet bland invandrargrupper.

Migrationsbeteendet kan ur en kvalitativ synvinkel förväntas vara likartad för invandrare och svenskar, men skilja sig åt ur en kvantitativ synvinkel. Detta skulle innebära att de båda grupperna påverkas av samma förklaringsvariabler, men i olika hög grad. På grund av att nyanlända invandrare inte hunnit att rota sig i det nya landet och inte hunnit att investera i en vänkrets kommer

man att vara lättrörlig och lättare reagera på t.ex. en löneskillnad i två regioner. Har han dessutom kommit till landet för att under en begränsad tid tjäna ihop en för honom stor summa pengar kan han förväntas snabbt anpassa sig till förändrade löneförhållanden och byta bostadsort och arbete.

3.3 En humankapitalansats för invandrares och ursprungsbefolkningens migrationsbeteende.

(Avsnitt 3.3 och 3.4 är tekniska och kan hoppas över.)

En av de vanligaste ansatserna vid bestämning av migration representeras av den s.k. humankapitalmodellen. Enligt denna teori kommer en individ som bor i region *i* att flytta till region *j* om det diskonterade värdet av förtjänsten vid *j* överskrider förtjänsten vid *i* med ett belopp som är minst lika stort som summan av kostnaderna för omflyttningen. Alltsedan Sjaastad (1962) har det dominerande synsättet varit att migration är en investering i humankapital.

Den traditionella humankapitalmodellen bygger på att de potentiella migranterna har perfekt information om förhållandena på orten dit man planerar att flytta. Detta är naturligtvis ett föga realistiskt antagande. I mitten av 1970-talet utvidgades humankapitalmodellen till att inkludera icke perfekt information.¹²⁾ Antagandet om icke perfekt information visade sig vara av stor betydelse för förståelsen av migrationsprocessen. Det kan ju till exempel vara fallet att en migrant räknar med att han kommer att göra flera flyttningar efter den som planeras. Sannolikheten för vidareflyttning eller återflyttning till ursprungsorten ökar naturligtvis om det ursprungliga flyttningsbeslutet fattas under osäkerhet. Med ofullständig information kommer migranterna att i allmänhet under-

eller överskatta fördelarna av migrationen, dvs. de är pessimister eller optimister.

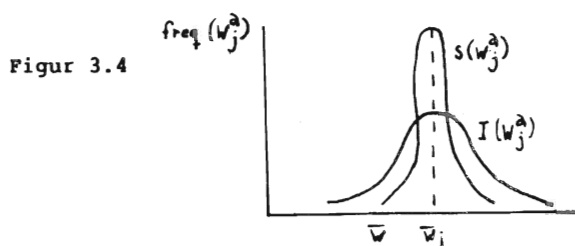
Svenskar och invandrare kan antas ha olika uppfattning om lönefördelningen på den tilltänkta inflyttningsorten. För samtliga migranter kan antas att den information som ligger till grund för uppfattningen om lönen är beroende av avståndet mellan utflyttnings- och inflyttningsort. Utöver detta gäller att för svenskar och för nordiska kortdistansmigranter kan informationen antas vara bättre än vad den är för långdistansmigranter från till exempel Sydeuropa. Svenskar och (möjligen) andra nordbor kan ju antas under en lång tid tillbaka successivt ha byggt upp information om lönefördelningen på olika orter i Sverige. Nordbor har via arbetsförmedlingarna god tillgång till information om förhållandena i andra nordiska länder.

Långdistansmigranter däremot kan bilda sig en uppfattning om det generella reallöneläget och de generella levnadsvillkoren i Sverige men knappast någon detaljerad bild av den regionala fördelningen av reallöner och levnadsvillkor. Detta är en orsak till att rörligheten efter ankomsten till Sverige kan vara högre för invandrare från Sydeuropa än för nordiska invandrare och generellt högre än för svenskar. Ju längre tid en långdistansmigrant har spenderat i Sverige, och ju fler flyttningar han har genomfört, desto större informationskapital kan han antas ha ackumulerat och desto säkrare kommer uppfattningen om de lokala förhållandena att bli. Migrationsbenägenheten bör därför komma att avta med tid spenderad i Sverige.

Invandrarnas information om förhållandena påverkas självfallet också av tidigare migranter av samma nationalitet. Denna population bör således komma att påverka migrationen positivt.

Antag att svenskar och utlänningar överväger att migrera till en viss destination, j , i Sverige från respektive ursprungsort. Dessa potentiella migranter kan antingen vara kontrakterade för ett jobb på destinationen eller förväntar sig att söka arbete under en period efter ankomsten. Varje individ i respektive grupp har förväntningar om reallöne fördelningen, den nödvändiga tiden för att söka jobb samt diskonterings satsen från vilka en acceptanslön w_j^a för orten j kan bestämmas. Denna unika acceptanslön maximerar det diskonterade förväntade värdet av förtjänsterna. Eftersom löneförväntningarna bestäms av informationskvaliteten som varierar från individ till individ, varierar också värdet av acceptanslönen över individerna. Även en unik sökperiod kan bestämmas. Det bör betonas att även om man är kontrakterad för ett arbete och därmed vet nominallönen så råder fortfarande osäkerhet om den reala lönen som ju är den relevanta i sammanhanget. Osäkerhet råder normalt om kostnadsnivån på den ort man flyttar till vilket gör att reallönen också är osäker.

Figur 3.4 representerar två grupper av migranter med tillgång till information av olika kvalitet. $S(w_j^a)$ och $I(w_j^a)$ är fördelningarna av acceptanslönen vid tidpunkten för flyttningen till region j för svenskar och för immigranter och kurvorna visar att svenskarna har bättre information om löne fördelningen vid j än utländska immigranter har. \bar{w}_j är lönen vid destinationen och \bar{w} är lönen på ursprungsorten. För enkelhets skull antas lönen på ursprungsorten vara densamma för båda grupperna.

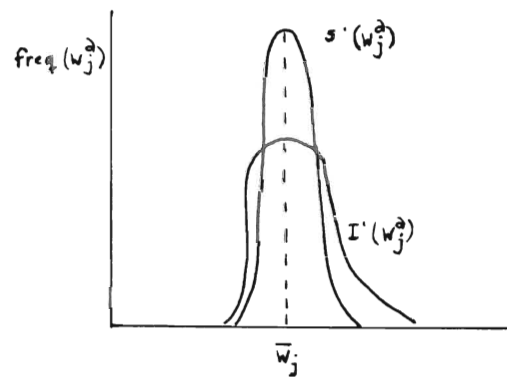
Enbart personer som förväntar sig en positiv nettovinst av att flytta kommer att göra så, dvs. alla som förväntar sig en lön högre än \bar{w} kommer att flytta. En individ som förväntar sig en lön högre än \bar{w}_j överskattar lönen och kan klassas som en optimist och en individ som förväntar sig en lön lägre än \bar{w}_j är en pessimist. Bland de potentiella flyttarna i S och I återfinns fler optimister än pessimister eftersom alla optimister, men inte alla pessimister, flyttar. Den genomsnittlige flyttaren överskattar alltså fördelen av att flytta. Eftersom migrationen till en viss plats stiger med den förväntade lönen där, kommer de personer som överskattar lönen att ha en större sannolikhet att flytta.

Det framgår också av figuren att urvalet av optimister som överskattar lönen vid j beror på informationskvaliteten. Ju sämre informationen är desto större är antalet personer som överskattar nettovinsterna av att flytta. Och ju mer som optimister dominerar i mängden av invandrare, desto större är sannolikheten för besvikelse efter ankomsten och ju större risk för besvikelse desto högre är sannolikheten för ytterligare flyttningar, antingen återflyttning eller vidareflyttning.

Eftersom optimister är mer överrepresenterade bland immigranter jämfört med svenskar, kommer immigranter att vara mer benägna att vidareemigrera än svenskar. Vidare, eftersom informationskvaliteten antas falla med avståndet på den initiala flyttningen, gäller att ju längre bort immigranterns ursprungsort är desto större är sannolikheten för vidareflytt efter ankomsten. Detta innebär att immigranter från de nordiska länderna är mindre benägna att flytta efter ankomsten till Sverige än vad immigranter från, säg, Sydeuropa är.

Figur 3.4 kan uppfattas som att representera en situation för potentiella migranter, eller människor i "riskzonen" att migrera, före flyttningen. Då migrationen innebär ett urval av optimister, kommer fördelningen bland de **verkliga** migranterna att skilja sig från de som beskrevs i Figur 3.4. Figur 3.5 representerar fördelningen, vid **flyttningsögonblicket**, för de verkliga migranterna. Som synes är denna fördelning skev på grund av selektionen mot pessimisterna. Det står klart att optimisterna dominerar i båda grupperna men att dessa är mer överrepresenterade bland invandrarna med dålig initial information.

Figur 3.5

Invandrargruppen, I, har en högre sannolikhet att flytta då den sämre informationen bland dessa individer gör att de flesta sätter acceptanslönen för högt. Vidare, långdistansflyttare (icke-nordiska) har sannolikt sämre information än kort-distansmigranter (nordiska). Detta implicerar att om Sverige utvidgar sitt område för fri arbetskraftsrörlighet till att inkludera EG, kommer immigranternas rörlighet i Sverige att stiga eftersom andelen långdistansflyttare i beståndet av invandrare har stigit.

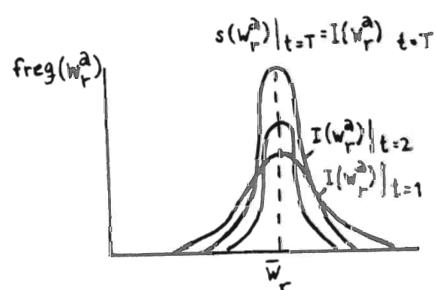
När det gäller långdistansmigranterna framstår det som mindre sannolikt att de flyttar utan att först ha ordnat med ett jobb på den nya orten. Dessa bör betraktas som i huvudsak kontrakterade för ett jobb redan före ankomsten. Alternativt kan en långdistansmigrant ha fått information om att antalet lediga platser är högt i landet och från redan inflyttade vänner fått veta att sannolikheten att få ett jobb efter ankomsten är mycket hög. Man kan därför anta att en långdistansmigrant kan acceptera en förhållandevis låg lön omedelbart efter ankomsten och aktivt söker ett bättre betalt arbete under en viss period samtidigt som han har ett arbete ("On the job-search").

Om migranten är kontrakterad råder inte någon osäkerhet om den nominella lönen på destinationen och migranten kan mycket väl ha accepterat ett lågavlönat arbete och vara inställd på en viss sökperiod efter ankomsten och på vidareflyttning. Före ankomsten råder emellertid osäkerhet om den maximala lön som på lite sikt kan uppnås och som i en humankapitalmodell spelar en avgörande roll för om migrationsbeslutet kommer att tas eller ej. Man kan alltså tänka sig att migranten accepterar ett första jobb, t.ex. ett temporärt städjobb, på vilket han söker andra bättre betalda jobb. Trots kontraktering gäller därför fortfarande de resonemang som fördes ovan medan den först

erhållna nominallönen inte behöver omfattas av osäkerhet.

Argumenten ovan kan utvidgas genom att anta att informationen förbättras över tiden. Antag att en grupp immigranter i Sverige som inte återvänder utan stannar i Sverige för en lång tid. Oavsett om de fortsätter att flytta inom Sverige eller stannar vid en viss plats kommer fallet att vara att acceptanslörens frekvens fördelning vid någon plats, r , förändras enligt Figur 3.6 nedan.

Figur 3.6

Under år $t=1$, kommer svenskarna vid j att ha betydligt bättre information om lönen vid r än de nyligen anlända vid j . Över tiden kommer emellertid immigranterna att förbättra sin informationskvalitet så att vid tiden $t=2$ fördelningen har närmat sig den som gäller för svenskarna och vid $t=T$ finns inte längre någon skillnad i informationskvaliteten mellan grupperna och på lång sikt överensstämmer de två fördelningarna. Detta innebär att sannolikheten för vidare migration faller och kommer att vara identisk med den för svenskarna. Databasen kan utnyttjas för att testa hypotesen att benägenheten att flytta vidare faller över tiden för de immigranter som stannar i Sverige då informationen om lönen vid r förbättras.

Att informationen spelar roll för benägenheten att vidare migrera framgick av Tabell 3.1. De utom-nordiska långdistansmigranternas vidare migrationstakt under de senaste sex åren är betydligt högre för år 1974 än för år 1981, 1.42 jämfört med .96. Detta kan vara resultatet av förbättrad informationskvalitet efter ankomsten till Sverige. För svenskar, och för nordiska kort-distansimmigranter, förbättras inte arbetsmarknadsinformationen i samma utsträckning och något fall i vidaremigrationen kan inte skönjas.

3.4 Hypoteser, data och skattningar.

Enligt humankapitalmodellen kommer en individ i region i att flytta till region j om det diskonterade värdet av att flytta till j överskrider nuvärdet av förtjänsterna med ett belopp som är tillräckligt stort för att täcka flyttkostnaderna från i till j och kostnaderna för att söka ett nytt jobb i region j . Antag att nuvärdet av flyttningen från i till j , PV_{ij} , kan skrivas som¹³⁾:

$$(3.1) \quad PV_{ij} = \int_{t_s}^T w_j e^{-rt} dt - P_{ij} - C_{ij} - S_j(t_s) - \int_0^T w_i e^{-rt} dt$$

där w_i, w_j = lön per tidsperiod, region i och j,
 P_{ij} = nuvärdet av de inkomstkomenserade psykiska kostnaderna på grund av flyttningen,
 C_{ij} = flyttkostnaderna
 $S_j(t_s)$ = sökkostnaderna över t_s tidsperioder,
 T = arbetslivets längd,
 r = diskonteringsatsen.

Då den interna rörligheten i Sverige analyseras representerar indexerna i och j två olika regioner i Sverige. Efter ankomsten till destinationsorten förväntar sig migranten att han måste söka efter ett acceptabelt arbete under t_s perioder till kostnaden $S_j(t_s)$. Notera att indexet löper från och med att sökperioden t_s har passerat. För att bestämma en minsta lön i region j, w_{ij}^m , som kommer att medföra att individen flyttar kan man sätta $PV_{ij} = 0$ för att sedan lösa ut $w_{ij}^m = w_j$. Det då erhållna uttrycket för w_{ij}^m kan sedan differentieras med avseende på de ingående variablerna. Man får då

$$(3.2) \quad w_{ij}^m = \{P_{ij} + C_{ij} + S_j(t_s) + (1 - e^{-rT})w_i/r\} [r / (e^{-rt_s} - e^{-rT})].$$

Således är w_{ij}^m en stigande funktion av w_i , P_{ij} , C_{ij} och t_s och en avtagande funktion av T . För att migration ska komma till stånd måste alltså den minsta destinationslönen vara högre ju attraktivare ursprungsorten är, ju högre flyttkostnaderna är och ju längre tid som åtgår för att söka arbete. Vidare antas att

$$(3.3) \quad P(M_{ij}) = f(PV_{ij})$$

gäller, där $P(M_{ij})$ är sannolikheten för migration från

region i till j och $f' > 0$. De psykiska kostnaderna av att flytta, representerat av p_{ij} i ekvation (3.1), kan antas vara positivt beroende av avståndet mellan utflyttnings- och inflyttningsort. Vidare, ju fler vänner man har på utflyttningsorten desto högre är dessa kostnader och ju fler vänner man har på inflyttningsorten desto lägre är de psykiska kostnaderna.¹⁴⁾

Tidigare migrationserfarenhet kan också spela en roll i detta sammanhang. Om man sedan barnsben är van vid uppbrott kan man anta att de psykiska kostnaderna av att återigen flytta är låga då man ju vant sig vid nya miljöer.

Ju längre man bor på en och samma ort desto mer investerar man i lokalspecifikt kapital. Detta kapital kan ta många olika former, som senioritet på arbetsplatsen, uppbyggda kontakter med vänner, släktingar och grannar etc., och värdet av detta kapital minskar vid en flyttning. Den som flyttar har här i det närmaste perfekt information om förhållandena på den ort han lämnar och delvis kan detta kapital återvinnas vid en återflyttning.

Denna typ av investeringar är med största sannolikhet mer omfattande bland svenskarna än bland invandrarna då ju investeringarna i viss utsträckning genomförs redan under barndomen. Vid inträde på arbetsmarknaden har man därför redan ett kapital investerat på uppväxtorten vilket ges upp vid en flyttning. Vid ankomsten till Sverige och inträdet på arbetsmarknaden har en invandrare inget kapital investerat i den nya orten varför något kapital inte ges upp vid en snabb omflyttning eller återflyttning. Detta talar för en högre rörlighet bland invandrare än bland svenskar. Över tiden investerar emellertid även invandrarna i lokalspecifikt kapital varvid rörligheten då kommer att falla. I tider av en kontinuerlig invandring

bör man dock finna att ett större bestånd av invandrare är sammankopplat med en högre rörlighet på arbetsmarknaden. Omfattningen av det lokalspecifika kapitalet bör alltså beaktas.

Även utbildningsnivå kan spela en roll för de psykiska kostnaderna av att flytta. Bättre utbildade är mer homogena oavsett nationalitet eller ursprung och därför kan dessa antas anpassa sig lättare till nya miljöer. Avståndet bör därmed ha en mindre avskräckande effekt på högutbildade än på lågutbildade. Övriga faktorer som kan påverka flyttningsbeslutet är kön, klimat, möjligheter till religionsutövning, språk m.m. p_{ij} kan då skrivas:

$$(3.4) \quad p_{ij} = P_{ij}(d_{ij}, v_i, v_j, \text{utb}, \text{me}, \text{lk}_i)$$

där d_{ij} = avståndet mellan i och j,
 v_i = antalet släktingar och vänner på utflyttningsorten i,
 v_j = antalet släktingar och vänner på inflyttningsorten j,
 utb = migrantens utbildning,
 me = migrationserfarenhet,
 lk_i = lokalt kapital investerat på ursprungsorten.

liksom de psykiska kostnaderna påverkas även flyttkostnaderna av avståndet. dessa kostnader täcker de pekuniära utläggerna av transporten av migranten, hans familj och tillhörigheter. utöver avståndet påverkas dessa kostnader av familjestorleken. man kan då skriva flyttkostnaderna som

$$(3.5) \quad c_{ij} = c(d_{ij}, \text{fam}, \text{civ})$$

där fam = antalet familjemedlemmar och
 civ = civilstånd, (1 om individen är gift eller sambo, 0 annars).

C_{ij} är en positiv funktion av såväl D_{ij} som FAM och CIV.

Såsom nämnts är sannolikheten att vidare migrera beroende på informationskvaliteten vid tidpunkten för flytten och informationskvaliteten är, i sin tur, beroende av avståndet mellan ursprungsland och region j , utbildning, ålder och vännar på orten j . Man kan definiera en informationsfunktion som¹⁵⁾

$$(3.6) \quad I_{ki} = I_{ki}(\text{UTB}, \text{ÅLD}, V_i, D_{ki}, t)$$

där ÅLD = ålder och
t = tiden,

och där indexet k representerar den ursprungliga bostadsorten. Utbildningen antas påverka informationskvaliteten då välutbildade personer bättre kan tolka informationen än mindre utbildade. Deras arbetsmarknad är ofta geografiskt mer spridd och lediga platser sprids ofta på möten, i tidningar och i tidskrifter.¹⁶⁾ Man kan därför förvänta sig att utbildning sänker benägenheten att flytta vidare då ju de välutbildade oftare än lågutbildade hittar det rätta jobbet omedelbart. Detta argument motverkar det tidigare framförda som har att göra med effekterna på migrationen via de psykiska kostnaderna. Nettoeffekten är således tve-tydig.

Även ålder kan här spela en roll då de unga och mindre erfarna inte är lika effektiva att tolka informationen som de äldre och mer erfarna är. Detta bidrar ytterligare till slutsatsen att de unga flyttar mer.

Såsom redan diskuterats spelar också avståndet på den initiala flyttningen roll; ju längre den initiala flyttningen desto större är sannolikheten för vidareflyttning.

även tiden, t , påverkar informationskvaliteten. då ju informationen förbättras med tiden blir också sannolikheten att vidaremigra lägre.

Sannolikheten att migrera kommer att skattas på reducerad form. Tiden tas hänsyn till genom att separera regressionserna för kort sikt och för lång sikt. Jag antar dessutom att sannolikheten att flytta är beroende av individens kön. För den korta sikten, dvs. för senast ankomna invandrare gäller:

$$(3.7) P(M_{ij}) = f_k(w_j, D_{ki}), \text{ UTB, \AA LD, K\O N, CIV, ME, } V_i, \text{ LK, FAM, NIM, UNIM}$$

där w_j = Lön på destinationsorten,
 D_{ki} = Avståndet för den initiala flytten, dvs. mellan ursprungsort k och destinationsorten i ,
 $K\O N$ = (0 om man, 1 om kvinna),
 ME = Migrationserfarenhet under 1968-1973, antalet flyttningar mellan kommuner,
 V_i = Släkt och vänner på ursprungsorten,
 LK_i = Lokalt kapital, mätt som antal år hos nuvarande arbetsgivare,
 NIM = Nordisk immigrant (dummy variabel),
 $UNIM$ = Utom-nordisk immigrant (dummy variabel).

D_{ki} syftar till att fånga upp informationsaspekten medan inkludandet av NIM och $UNIM$ är avsedda att fånga de effekter som är specifika för kort-distansimmigranter respektive lång-distansimmigranter. HÄR kan ligga kulturella och språkmässiga likheter m.m. Efter att ha korrigerat för avståndet kan NIM förväntas ha en positiv effekt på sannolikheten att flytta vidare och $UNIM$ en negativ effekt. Invandrare från nära liggande länder antas anpassa sig lätt till nya destinationer i Sverige medan invandrare från avlägsna länder inte anpassar sig lätt.

Migrationen under ett år inträffar mellan den första november föregående år och den sista oktober. Ekvation (3.7) antas gälla för de som flyttade till region i under de senaste sex åren. Således exkluderas de som anlände tidigare. Modellen appliceras på migration för det första året, 1974, för vilket jag inte bara har intervjuvaren utan också registersvaren.

Ekvation (3.7) tillämpas för de som 1974 var nyanlända i Sverige. För samma individer tillämpas för 1978, dvs. fyra år senare, en snarlik modell. För en period fyra år senare kan man anta att skillnaderna i informationskvalitet mellan svenskar och invandrare har försvunnit eller minskat kraftigt. På grund av begränsningar i datamaterialet kan för år 1978 enbart ett begränsat antal förklaringsvariabler inkluderas:

$$(3.8) P(M_{ij}) = f_1(w_i, w_j, D_{ki}, UTB, \text{ÅLD}, \text{KÖN}, \text{CIV}, UTB, ME, NIM, UNIM)$$

där w_i = lön på ursprungsorten.

Ett antal hypoteser impliceras av regressionsmodellens härledning. Det kan vara lämpligt att skilja ut ett antal hypoteser som är viktigare än andra. Då informationskvaliteten spelar en avgörande roll i analysen och då denna förändras över tiden bör de kortsiktiga effekterna särskiljas från de långsiktiga. De följande hypoteserna kan då specificeras.

Hypotes 1. På kort sikt gäller att ju längre bort invandrarens initiala bostadsort, desto sämre information har han om i och desto högre är sannolikheten att han flyttar vidare.

Den primära testen av denna hypotes är att variabeln D_{ki} , dvs. avståndet för den initiala flytten, kort efter ankomsten har en positiv effekt på benägenheten att flytta vidare. Således väntas D_{ki} ge ett positivt estimat.

Även utbildning är av relevans och då välutbildade behandlar information bättre är deras behov av en korrigerande vidareflyttning lägre än för de lågutbildade. Således förväntas utbildning sänka sannolikheten för vidaremigration. Samtidigt nämndes att välutbildade lättare anpassar sig till nya miljöer som stimulerar vidaremigration vilket gör den förväntade effekten tve-tydig. Även stigande ålder implicerar bättre behandling av informationen så att behovet av korrigerande vidareflyttningar är lägre för de äldre. Hypotesen innebär en lägre sannolikhet att vidare migrera bland de äldre än bland de yngre.

Hypotes 2. På lång sikt kommer invandrare och svenskar att ha samma informationskvalitet så att denna variabel förlorar sin roll som en bestämningsfaktor av skillnader i benägenheten att flytta vidare.

Detta innebär att benägenheten att flytta vidare för en individ för vilken Hypotes 1 testades, vid en senare tidpunkt inte påverkas av avståndet. Vidare gäller att det enda argument av relevans när det gäller utbildning är den där de psykiska kostnaderna för de välutbildade av att flytta är lägre så att utbildningen på lång sikt bör ha en positiv effekt på flyttbenägenheten. Ålder ska även på lång sikt ge en negativ effekt på flyttbenägenheten men mindre negativ än för den korta sikten då ju nu informationsargumentet inte längre är närvarande.

De två hypoteserna genererar följande förväntade tecken på estimaten:

$$\beta_{D_{ki}}^{74} > 0 \quad \beta_{D_{ki}}^{78} = 0 \quad \beta_{UTB}^{74} \geq 0 \quad \beta_{UTB}^{78} > 0 \quad 0 > \beta_{\text{ÅLD}}^{78} > \beta_{\text{ÅLD}}^{74},$$

där β indikerar det relevanta estimatet och en circumflex att värdet är skattat.

Argumenten ovan antyder att man bör skatta modellen för svenskar och invandrare separat. Eftersom informationskvaliteten förväntas vara sämre bland invandrare än bland svenskar kan man förvänta sig att utbildning och ålder spelar en viktigare roll för invandrarnas benägenhet att flytta i Sverige än för svenskarnas. Effekterna av ålder och utbildning bestäms för en given nivå på informationskvaliteten och ju sämre informationen är desto viktigare blir effekterna av ålder och utbildning. Därför bör man förvänta att ålder och utbildning ger högre värden på estimaten för invandrare än för svenskar.

I den utsträckning som dålig informationskvalitet är en orsak till högre migrationsbenägenhet för invandrare än för svenskar, bör vi förvänta lägre värden på migrationselasticiteterna med avseende på utbildning för invandrare än för svenskar. Slutligen förväntas också migrationselasticiteten med avseende på ålder vara högre bland invandrare än bland svenskar.

Underlaget för den empiriska tillämpningen är levnadsnivåundersökningarna som genomfördes för åren 1968, 1974 och 1981. Dessa data utgör en mikrodatabas och är mycket väl lämpad för en tillämpning av den teori som presenterades ovan. Antalet svarande för de tre åren är 5 922, 5 616 och 5 613 för åren 1968, 1974 och 1981. Till data för dessa tre år har fogats registerdata för åren 1974 till 1984. Här kommer flyttningar för åren 1974 och 1978 att analyseras. Det är närmast en fördel att dessa år ligger så pass långt tillbaka i tiden då ju invandrarna i

materialet kan förväntas vara traditionella arbetskraftsinvandrare.

Modellen skattas med Maximum Likelihood-metoden för fallet med en dikotom (två-vals) logit. På generell form kan denna skrivas:

$$(3.9) \quad P_i = (1 + e^{-(\alpha + \beta X_i)})^{-1}$$

där X_i representerar de oberoende variablerna och α och β är de parametrar som ska skattas.

Tabell 3.1 visar Maximum Likelihood-skattningar för år 1974. Appendix 1 ger de exakta definitionerna av variablerna.

Tabell 3.1. Maximum likelihood-skattningar av logit-ekvationen. t-kvoter i parentes. Effekter på sannolikheten för vidaremigration av en 1%-ig ökning i oberoende variabeln. År 1974.

Population	Alla	Svenskar	Immigr.
Oberoende variabler:			
konstant	-.1597 (-1.694)	-.1662 (-1.610)	-.728 (-3.483)
Lön vid destination(w_j)	5.1E-7 (.760)	7.9E-7 (1.042)	-.73E-7 (.069)
Civilstånd(CIV)	-.0213 (1.516)	.0004 (.027)	-.2639 (-4.843)
Kön	-.0044 (.352)	-.0004 (-.334)	-.0108 (-.334)
Vänner på ursprungsort(V_i)	.0042 (.694)	-.0005 (-.072)	.0043 (.316)
Mig. erfarenhet 1968-74(ME)	.0569 (4.714)	.0640 (4.553)	.0438 (1.734)

Utbildning (UTB)	-.0146 (-4.116)	-.0116 (-2.916)	-.0221 (-2.645)
Lokalkapital (LK)	.0010 (2.348)	.0004 (.977)	.0035 (2.692)
Familjestorlek (FAM)	-.0219 (-2.330)	-.0184 (-1.808)	-.0468 (-2.106)
Ålder (ÅLD)	-.0055 (-4.545)	-.0038 (-2.956)	-.0148 (-4.313)
Avstånd initialflytt (D_{ki})	.0223 (3.500)	.0172 (2.687)	.0609 (3.016)

Tabell 3.1 forts.

Nordisk immigrant(NIM)	.0888 (3.038)		
Utom-nordisk immigrant(UNIM)	-.0815 (-4.413)		
Likelihood kvot	1305.36	999.85	307.85
Observationer	1502	1157	345

Den primära hypotes som härleddes från modellen var att bristande information före ankomsten stimulerar uppföljningsflyttningar efter ankomsten. En indikator på informationskvaliteten är avstånd och, som framgår, är variabeln "Avstånd initialflytt" av uppenbar betydelse för resultaten. För svenskar såväl som för invandrare gav denna variabel signifikanta skattningar av det förväntade tecknet.

Den teoretiska modellen för information och benägenhet att vidareflytta indikerade också att utbildning och ålder är av betydelse för flyttbeslutet. Det argumenterades att utbildade personer kan behandla informationen bättre så att de sämre utbildade är mer benägna att vidareflytta efter ankomsten. Det framgår av tabellen att utbildning har en negativ effekt på vidareflyttningen i Sverige vilket bekräftar hypotesen.

När det gäller åldersvariabeln argumenterades att äldre

och mer erfarna personer också behandlar information bättre och därmed tenderar att flytta vidare i mindre utsträckning. Man kan dock inte avgöra från dessa skattningar om de negativa effekterna beror på informationskvaliteten eller om det finns andra orsaker för varför äldre personer migrerar mindre.

Civilstånd framstår som en betydelsefull variabel för immigranter, medan resultaten indikerar att för svenskar leder existensen av en make eller maka inte till en lägre migrationsbenägenhet. För båda grupper är dock familjestorleken en variabel som tenderar att hämma vidareflyttningen. Lokalt investerat kapital, här mätt som antalet år hos den nuvarande arbetsgivaren, ger ett icke signifikant estimat för svenskar och ett estimat av det icke förväntade tecknet för invandrare. Tidigare migrationserfarenhet ger för båda grupperna signifikanta estimat av det förväntade tecknet och förefaller vara av större betydelse för svenskar än för invandrare. Kön och antal vänner är variabler som inte gav det förväntade resultatet.

Det andra året som regressionerna skattats för är 1978. Resultaten framgår av Tabell 3.2.

3.2. Maximum likelihood-skattningar av logitekvationen. t-kvoter i parentes. Effekter på sannolikheten för vidaremigration av en 1%-ig ökning i oberoende variabeln. År 1978.

Population	Alla	Svenskar	Immigr.
Oberoende variabler:			
Konstant	-.3773 (-8.640)	-.3591 (-8.346)	-.2912 (-4.174)
Lön på ursprungsort(w_1)	-5.1E-7 (-1.440)	-5.0E-7 (-1.250)	-3.7E-7 (-0.440)

Lön på destinationsort(w_j)	1.3E-6 (.044)	6.5E-6 (.195)	-3.8E-5 (-.522)
Civilstånd(CIV)	.0146 (2.267)	.0155 (2.027)	.0131 (1.086)
Kön	.0109 (1.840)	.0109 (1.572)	.0076 (.647)
Mig. erfarenhet 1968-74(ME)	.0207 (3.650)	.0196 (2.591)	.0177 (2.378)
Utbildning (UTB)	.0044 (2.556)	.0025 (1.155)	.0066 (2.243)
Ålder (LD)	-.0008 (-1.260)	-.0015 (-1.887)	.0007 (.673)
Avstånd initialflytt(D_{ki})	.0041 (1.444)	.0079 (2.169)	.0006 (.088)
Nordisk immigrant(NIM)	.0093 (.529)		
Utom-nordisk immigrant(UNIM)	.0033 (.216)		
Likelihood kvot Observationer	532.22 1501	445.01 1157	81.17 344

Det rör sig alltså om samma individer som för år 1974 men skattningen gäller för fyra år senare. Man bör då förvänta sig att informationskvaliteten har höjts så att de informationsrelaterade variablerna ger andra effekter. Återigen är estimaten av "avstånd för initialflytt" av det förväntade tecknet men dessa är inte signifikant skilda från noll. Detta är vad som skulle förväntas enligt den framlagda teorin. Utbildning ger positiva och signifikanta estimat, till skillnad från körningen för 1974 då denna variabel gav negativa estimat. Detta är också vad man kan förvänta sig: informationsinslaget i denna variabel har, efter att tiden har gått, förlorat sin betydelse och enbart en positiv effekt kvarstår. För svenska migranter ger ålder åter ett negativt och signifikant estimat.

För variablerna kön och civilstånd skiljer sig estimaten

för svenskar och invandrare inte mycket. Enbart för svenskar ger dessa variabler signifikanta estimat. Tidigare migrationserfarenhet ger även nu signifikanta och positiva estimat.

3.5 Slutsatser av regressionsanalysen.

Enligt teorin för vidaremigration ska invandrades rörlighet, dvs. benägenheten att flytta vidare efter ankomsten, vara högre än motsvarande benägenhet bland ursprungsbefolkningen. Detta har konsekvenser för de förväntade effekterna av en integration: i den utsträckning som en arbetsmarknadsintegration leder till ett större bestånd av invandrare kommer en högre intern rörlighet att vara ett resultat av integration.

Om den ökade rörligheten beror på bristande informationskvalitet bland invandrarna kommer den ökade rörligheten inte att vara en önskad effekt av integration. Så länge som en migrant söker efter ett acceptabelt arbete och har det sämre än på ursprungsorten kommer den initiala flyttningen att sänka välfärden.

Som man kan förvänta sig kommer vidareflyttning att påverkas av informationskvaliteten lika väl som av mer traditionella variabler som tidigare migrationserfarenhet, ålder, familjestorlek etc. Regressionerna för flyttningar under 1974 indikerade att bristande informationskvalitet bland invandrarna är en faktor som förklarar invandrarernas högre rörlighet. Förklaringsvariablerna "avstånd till ursprungsort" och utbildning gav effekter på migrationen som predikteras av söketeorin. Regressionerna för 1978 visade att då invandrarna varit i Sverige ett tag kommer informationsaspekten att tappa sitt inflytande. För dessa år fick de traditionella migrationsvariablerna, som tidi-

gare flyttningar, utbildning (som nu stimulerar flyttning), civilstånd, familjestorlek etc.), en viktigare roll. Om dessa resultat gäller också efter en integration så ska man förvänta sig att rörligheten på kort sikt stiger kraftigt men att den då i hög grad är ett resultat av låg kvalitet på informationen. Även på längre sikt kommer rörligheten att vara högre och då mer gynnsam eftersom ju, efter att informationskvaliteten har förbättrats, den ökade rörligheten mer är ett resultat av anpassning på arbetsmarknaden. Denna rörlighet bör bidra till ökad välfärd.

Detta innebär också att det finns argument för att förbättra utlänningars information om förhållandena på den svenska arbetsmarknaden långt innan de anländer till Sverige. Det bör dock i första hand vara utflyttningslandet som tillser att korrekt information om förhållandena i inflyttningslandet tillhandahålles för migranten. Antag t.ex. att arbetare i låglöneländer säger upp sig från sina arbeten och kommer till Sverige och under en lång tid söker arbete utan att finna något och sedan återvänder. Under denna sökperiod har utflyttningslandet orsakats kostnader (om inte tidigare arbetslösa har anställts på de uppkomna vakanserna) och det är därmed i första hand i detta lands intresse att undvika sådana kostnader. Att ett antal utländska medborgare i Sverige söker arbete och där de finansieras från hemlandet utgör i sig inget problem för Sverige. Men svenska myndigheter har en moralisk skyldighet att bistå med information om de lokala arbetsmarknadsförhållandena i Sverige.

Detta innebär då att Sverige bör tillse att korrekt och relevant information om arbetsmarknaden i andra länder finns att tillgå. Detta dels för att personer inte ska säga upp på sina anställningar i Sverige och flytta utomlands för att sedan finna att arbetsmarknadsläget inte var

det som man förväntade och dels för att arbetslösa inte själva ska investera i att söka arbete på marknader med små möjligheter att finna arbete.

Man kan överväga om inte de svenska myndigheterna bör ingå avtal med andra EG-länder om spridning av arbetsmarknadsinformation liknande de som nu existerar för den nordiska arbetsmarknaden.

Det framstår dock klart att även om informationen förbättras med tiden för de invandrade och att deras benägenhet att vidaremigra faller, kommer de ändå att på lång sikt ha en högre flyttbenägenhet än svenskarna. Det framgår i Tabell 3.1 att den långsiktiga sannolikheten för vidareflyttning fortfarande är högre för invandrarna än för svenskarna trots att informationskvaliteten om arbetsmarknadsläget då har förbättrats.

Vilket värde den ökade rörligheten har är beroende av det allmänna arbetsmarknadsläget. I en situation av en allmän överhettning på arbetsmarknaden med ett stort antal vakanser och låg arbetslöshet är den ökade rörligheten inom Sverige sannolikt av mindre betydelse än möjligheten för företagen att kunna direktrekrytera anställda från andra länder. Däremot är värdet av den ökade interna rörligheten betydligt större i en situation där överhettningen är regional. Om överhettningstendenser uppträder i t.ex. Stockholms län kommer en ökad rörlighet inom Sverige att innebära att dessa effektivt kan dämpas och att en regional omvandling kan underlättas.

3.6. Vilken typ av arbetskraft kan förväntas söka sig till Sverige?

Det fastslogs ovan att rörligheten på arbetsmarknaden är

beroende av en lång rad faktorer. Detta gäller inte enbart huruvida personen är invandrad eller ej utan det gäller också personens utbildningsnivå, ålder, kön m.m. En viktig fråga i detta sammanhang är vilken typ av arbetskraft som kan förväntas söka sig till Sverige vid en integration och hur detta i ljuset av de resultat som presenterades ovan kan komma att påverka den svenska arbetsmarknaden.

Om vi antar att Sverige, som hittills i realiteten skett, förbjuder invandring av utom-nordisk arbetskraft fram till den dag då vi helt ansluter oss till den fria rörligheten för arbetskraft kommer det att finnas en uppdämd efterfrågan av att flytta till Sverige, i synnerhet om ett stort antal vakanser finns. Med en liberal invandringspolitik fram till dess den fria rörligheten införs, kommer önskemålen att flytta till Sverige att vara färre. Med fortsatt stopp för utom-nordisk invandring bör vi förvänta oss ett större tryck på arbetsmarknaden när väl den fria rörligheten införts.

En skillnad mellan en liberal politik, där man i de enskilda fallen ger arbets- och uppehållstillstånd, och ett system baserat på fri rörlighet för arbetskraft är att den fria rörlighetens regler också innebär att man underlättar för familjemedlemmar att flytta. Således bör den fria rörligheten för arbetskraft också innebära att fler familjer anländer till Sverige än vad som varit fallet under en liberal invandringspolitik. Eftersom det visade sig att storleken på familjen har en negativ effekt på rörligheten talar detta för att den interna rörligheten inom Sverige till följd av ökad invandring inte stiger lika mycket som den skulle gjort under en liberal invandringspolitik. För gruppen invandrare visade det sig ha betydelse för rörligheten om personen är gift eller inte. En make eller maka minskar sannolikheten för flyttning på arbetsmarknaden.

Även utbildningsnivån är av intresse. En avgörande faktor i detta sammanhang är naturligtvis vilket område som vi integreras med, vilket diskuterades i inledningen. Om Sverige integreras med de nuvarande tolv EG-staterna kommer ett accepterande av den fria rörligheten knappast att innebära några betydande inflyttningar till Sverige och den invandring vi får kommer sannolikt från Sydeuropa eller möjligen östra Tyskland. Det är också troligt att de invandrare som kommer är förhållandevis utbildade. Den utbildade arbetskraften, såväl i Sydeuropa som i övriga Europa, kan söka sig till andra länder där lönerna är högre än i Sverige.

Om det emellertid är ett område större än EG-12 som vi integreras med och om detta inkluderar Östeuropa, kan effekterna bli betydande. Om Polen, Tjeckoslovakien, och de Baltiska staterna deltar kommer sannolikt stora flöden av arbetskraftsinvandring till Sverige om här finns lediga platser. Detta i synnerhet då man beaktar avståndets betydelse för migrationen. Vidare är ju reallönesskillnaderna betydande mellan Sverige och dessa länder och om de utsätts för allvarliga arbetsmarknadsstörningar kan invandring till Sverige stimuleras. Det är inte heller orimligt att tro att Sverige kan attrahera procentuellt sett högre andel högutbildad arbetskraft från dessa länder än vad fallet skulle vara från Sydeuropa.

I den utsträckning mer högutbildade kommer till Sverige bör detta, på kort sikt, medföra lägre rörlighet då dessa kan informera sig bättre om förhållandena i Sverige. Det bör för mottagarlandet betraktas som positivt att dessa personer förhållandevis snabbt hittar fram till det önskvärda jobbet utan ett långvarigt sökande med många flyttningar.

På längre sikt, när de sämre utbildade har nått samma informationsnivå som de bättre utbildade, visar det sig att utbildningen har en positiv effekt på rörligheten. Detta skulle då innebära att de högutbildade bättre än de lågutbildade anpassar sig på arbetsmarknaden, givet informationsnivån. I detta avseende skulle det alltså vara mer gynnsamt för den svenska ekonomin om högutbildade anländer i stället för lågutbildade. Det är också notera att för år 1978 (se Tabell 3.2), då migranterna varit i Sverige ett tag, är sannolikheten för att högutbildade invandrare flyttar betydligt större än sannolikheten för att högutbildade svenskar flyttar.

3.7. Invandringen, rörligheten och näringslivsstrukturen.

En slutsats som drogs i 3.4 var att det finns ett behov av gott informationsflöde om destinationslandet för att dels minska sannolikheten att invandrare kommer som på grund av besvikelse väljer att återmigrera och dels minska sökandet på den svenska arbetsmarknaden. Givet att informationskvaliteten är god är emellertid hög rörlighet positivt då arbetsmarknaden snabbare anpassas till ändrade förhållanden.

I den regressionsanalys som genomfördes ovan fokuserades på vidaremigrationen (sekundärmigrationen) i Sverige och det står klart att rörligheten är högre bland immigranterna än bland svenskarna. Därmed betonas också betydelsen för strukturomvandlingen av primärmigrationen till Sverige som blir möjlig vid övergång till fri rörlighet. Klart är att ekonomins möjligheter att fylla lediga platser kommer att gynnas på två fronter; dels genom direktrekrytering av arbetskraft från utlandet och dels genom den ökade rörligheten på arbetsmarknaden som följer av ett större bestånd av invandrare i landet.

För att bedöma vilken betydelse som primärmigrationen har på möjligheterna att fylla vakanser och därmed undvika arbetsmarknadsöverhettning och inflation, är det avgörande vilka länder som EG kommer att omfatta. Om Sverige integreras med ett EG bestående av i huvudsak rika länder kommer invandring till Sverige att i hög grad bestämmas av samtidig förekomst av arbetslöshet i utvandringslandet och vakanser i Sverige.

Sverige har under 1980-talet varit integrerat med övriga nordiska länder med ungefär lika höga reallöner. Följden av reallöneutjämnningen blev att då antalet vakanser i Sverige steg kraftigt ledde inte detta till ökad nordisk invandring förrän arbetslösheten steg i Norge. I Finland steg under 1980-talet reallönerna kraftigare än i Sverige och antalet lediga platser ökade också. I Danmark fanns många arbetslösa men dessa hade inte incitament att flytta mycket till följd av arbetslöshetsersättningen (Lundborg 1990). Följden blev att antalet vakanser steg i Sverige och ekonomin överhettades bl.a. som följd av att någon invandring inte skedde till Sverige.

Vid en arbetsmarknadsintegration med andra rika länder är det därför inte självklart att det blir mycket lättare att fylla lediga platser. Detta beror på arbetsmarknadsläget i andra länder samt de arbetslösas ersättning. Om det däremot sker en integration med länder på en betydligt lägre realinkomstnivå än den svenska och om dessa länder inte ligger långt bort från Sverige är sannolikheten betydligt större för att uppkomna lediga platser ska kunna tillsättas. Om reallönerna i östra Tyskland fortsätter att släpa efter kan detta leda till en utvandring till Sverige därifrån. Vidare, skulle EG utvidgas till att omfatta även Polen skulle också betydande effekter på invandringen till Sverige kunna erhållas. Därmed skulle också överhettningar

av arbetsmarknaden effektivt kunna minskas.

Man kan fråga sig vilka sektorer som kommer att påverkas mest av en ökad invandring och kraftigt förbättrade möjligheter för företagen att kunna rekrytera arbetskraft inom ett betydligt utvidgat område. För företagen bör den största förändringen komma att vara att man kan fylla vakanser med arbetskraft från ett betydligt större geografiskt område än vad som hittills varit fallet. I detta avseende är idag svenska företag diskriminerade: Ett konkurrerande företag i ett EG-land utsätts för en betydligt mindre risk att inte få sina vakanser tillsatta då man kan söka arbetskraft på en betydligt större arbetsmarknad. Ett EG-medlemskap skulle undanröja denna diskriminering och därmed lindra risken för långtidsvakanser som tenderar att driva up på lönekostnaderna.

En annan effekt är den ökade rörlighet inom landet som behandlades i tidigare stycken. Detta skulle gynna hela det svenska näringslivet men i synnerhet de sektorer som utnyttjar lågutbildad arbetskraft intensivt.

Som framgår av Tabell 3.3 återfinns sedan länge den invandrade arbetskraften i tillverkningsindustrin samt i servicenäringarna. År 1988 var andelen av utländska medborgare anställda i SNI2-4, dvs. gruvor och mineralbrott, tillverkningsindustri, 33 % medan bland svenskarna andelen var 23 %. Andelen i service, SNI6 var 17 % bland utlänningar och 14 % bland svenskar. Noterbart är också att andelen utländska medborgare i offentlig förvaltning och andra tjänster, SNI9, kraftigt ökat. Dessa siffror gäller naturligtvis för hela beståndet av utländska medborgarna och det är högst troligt att de första jobben som en invandrare får i än högre utsträckning än vad som framgår av dessa siffror är koncentrerade till tillverkningsindustrin och till servicesektorn. Först efter att språkkunskaperna

ökar lär det vara möjligt att utnyttja arbetskraften i till exempel offentlig förvaltning.

Fördelningen av bestånden av svenskar och invandrare skiljer sig kanske inte så mycket åt som man skulle förvänta. Det är här fråga om just **bestånd** och flödena av invandrare kan riktas betydligt mer koncentrerat till vissa sektorer.

Till de sektorer som normalt anses vara mest arbetskraftsintensiva, och som kan förväntas gynnas mest av en arbetsmarknadsintegration, hör vissa delar av livsmedelsindustrin som konserverindustrin och choklad- och konfektindustrin. Även vissa delar av möbelindustrin, stora delar av textilindustrin (textilsömnad, garn- och vävnadstillverkning m.m.), delar av skogsindustrin och massa- och pappersindustrin m.m. (Ohlsson och Vinell, 1987)

Vidare har invandrare en större benägenhet än svenskar att ta arbete i den traditionella tillverkningsindustrin. Av Tabell 3.4 framgår yrkesfördelningen bland invandrarna och bland svenskar för år 1987. Invandrare, såväl män som kvinnor, har yrken som gruvarbetare och tillverkningsarbetare i betydligt högre grad än svenskar. Detta understryks också i Tabell 3.5 där den procentuella näringsfördelningen visas. Bland män med utländskt medborgarskap är 43,7 % sysselsatta i gruvnäringen eller tillverkningsindustrin jämfört med 32,5 % för män i totalbefolkningen. Motsvarande siffror för kvinnor är 23,8 % bland de med utländskt medborgarskap och 13,4 % bland svenskor. Generellt skulle ett större bestånd av invandrad arbetskraft underlätta fyllandet av vakanser i gruvnäringen och i tillverkningsindustrin.

Man kan självfallet inte dra slutsatsen att det är dessa sektorer som kommer att expandera vid en EG-integration.

Även om fri rörlighet för arbetskraft och en ökad arbetskraftsrörlighet skulle gynna just de arbetsintensiva sektorerna kommer ju självfallet också den fria rörligheten för kapital, tjänster och varor också att påverka näringsstrukturen. Vad de slutgiltiga effekterna på näringslivsstrukturen blir är ytterst svårt att uttala sig om utan en mer avancerad simuleringsmodell.

Tabell 3.4. Yrkesfördelning i procent 1987

Yrke	Män Utrikes födda			Kvinnor Utrikes födda		
	Med ut- ländskt med- borgar- skap	Natura- liserade	Total- befolk- ning	Med ut- ländskt med- borgar- skap	Natura- liserade	Total- befolk- ning
0. Tekn, natur- samb. veten- skapl. hum., konstn., milit. arb	13,3	19,7	19,1	12,3	12,4	13,3
1. Hälso, sjukv. arb. socialt arbete	4,6	5,3	3,7	22,6	25,6	28,0
2. Administr. kameralt, kontors- tekn arbete	4,7	6,3	10,7	12,9	19,0	22,1
3. Kommersiellt arb	5,4	7,0	8,4	4,4	6,6	9,2
4. Lantbruks- skogs- fiskeri- arb	1,8	1,5	5,7	0,8	1,3	2,1
5. Transport och kommunik arb	6,4	7,4	8,0	1,3	2,5	3,2
6. Gruv och 7. stenbryt- 8. ning, tillverk- ningsarb maskin- skötsel m m	50,1	43,9	38,1	20,2	14,2	8,3
9. Servicearbete m m	<u>13,7</u>	<u>9,0</u>	<u>6,1</u>	<u>25,3</u>	<u>18,4</u>	<u>13,6</u>
Andel före- tagare i %	10,2	12,4	12,7	4,0	6,7	5,3

Källa: Ekberg (1990).

Tabell 3.5. Näringsgrensfördelning i procent 1987

Näringsgren	Män Utrikes födda			Kvinnor Utrikes födda		
	Med ut- ländskt med- borgar skap	Natura- liserar- de	Total- befolk- ning	Med ut- ländskt med- borgar skap	Natura- liserar- de	Total- befolk- ning
1. Jordbruk skogsbruk m m	1,6	1,4	5,5	0,7	1,1	2,3
2. Gruv, tillv 3. ind 4.	43,7	43,8	32,5	23,8	19,6	13,4
5. Byggnadsind	6,5	7,6	11,4	0,6	0,7	1,0
6. Handel, restaurang, hotell	16,6	13,5	13,1	12,7	12,2	15,0
7. Samfärdsel, post, tele m m	8,1	8,2	9,5	3,0	3,8	4,6
8. Bank, försäkr	4,5	6,4	7,7	6,0	7,5	7,5
9. Offentlig förvaltn och andra tjänster	18,9	18,9	20,3	52,9	54,9	56,1

Källa: Ekberg (1990).

4. Sammanfattning

Huvudsyftet med denna rapport är att belysa effekterna av en svensk integration med EG på arbetsmarknadens anpassningsförmåga. Betydelsefulla frågor i detta sammanhang är bl.a. hur den geografiska rörligheten i Sverige påverkas, vilka möjligheter företag och myndigheter har att fylla lediga platser, hur arbetslösheten påverkas m.m. av en integration.

Arbetsmarknaden kommer vid en EG-integration att påverkas dels genom utvidgningen av området för fri rörlighet för arbetskraft och dels genom att vi kan förvänta oss ett större bestånd av invandrad arbetskraft inom landet än vad som idag är fallet. Om även de nordiska länderna räknas in kommer den samlade integrerade arbetsmarknaden att omfatta ca 160 miljoner löntagare mot idag ca 12. Detta påverkar företagens konkurrensförhållanden på ett positivt sätt genom att man kan rekrytera arbetskraft inom det större geografiska området.

När det gäller behovet för Sveriges del av en utvidgning av "rekryteringsområdet" så har detta belysts utifrån förändringarna på den gemensamma nordiska arbetsmarknaden. Betydande förändringar har här skett som gör att den nordiska arbetsmarknaden inte kan förväntas fungera på samma sätt som tidigare. Under 1950-, 1960- och in på 1970-talet var en viktig och positiv effekt för svenskt vidkommande att då arbetsmarknaden tenderade att överhettas ledde detta till invandring av finländska arbetare till Sverige vilket automatiskt tenderade att dämpa överhettningen. Arbetsmarknadsläget i Finland var inte avgörande för detta utan det räckte med att reallönerna där var så pass mycket lägre än de var i Sverige. Idag gäller inte denna situation då den finska ekonomin i det närmaste

vuxit ikapp den svenska. Med i stort sett samma reallöner i Sverige som i Finland kan vi således inte längre räkna med att en överhettning på arbetsmarknaden leder till arbetskraftsinvandring från Finland som dämpar överhettningen.

En överhettning med i stort sett samma reallöner i de nordiska länderna bidrar då i stället till löneglidning och därmed till inflation såvida inte något annat nordiskt land samtidigt råkar ha hög arbetslöshet och de arbetslösa inte ges en så hög ersättning att incitamenten att flytta försvunnit. Den nordiska arbetsmarknaden har således förändrats så att vi lättare än tidigare hamnar i stabiliseringspolitiska problem. Det är därmed ännu viktigare än tidigare att arbetsmarknaden inte överhettas på det sätt som skedde under 1980-talet.

En integration med fri rörlighet för arbetskraft kan därmed också bidra till att lindra de makroekonomiska problemen. Den fria rörligheten gör att de negativa konsekvenserna vid en alltför kraftig stimulans av ekonomin begränsas och att det blir lättare att uppnå full sysselsättning. Risken för att man överhettar ekonomin, dvs. att man hamnar i en situation med ett för stort antal lediga platser minskar då företagen kan rekrytera arbetare från EG-området. Detta är speciellt viktigt i ljuset av förändringarna på den nordiska arbetsmarknaden.

Ju fler länder som den fria rörligheten omfattar desto lägre är risken för överhettning och åtföljande sysselsättningsproblem. Även om övriga länder har ungefär samma reallöner är det av betydelse med fri rörlighet. Ett överskott av vakanser kan fyllas av arbetslös eller arbetslöshetshotad arbetskraft från andra länder med samma reallönenivå. Ett exempel på detta är att norska arbetare som blivit arbetslösa under senare år attraherats av de

lediga platserna i Sverige. På samma sätt kan man mycket väl tänka sig att lediga platser i Sverige fylls av arbetslösa tyskar eller briter efter en EG-integration. Sannolikheten för att vakanser kan fyllas stiger med arbetsmarknadens storlek.

När det gäller utvidgningen av området för fri rörlighet är det knappast troligt att vi får några betydande effekter så länge som en integration sker med de nuvarande tolv EG-staterna. Detta gäller också om Finland, Norge och Österrike blir medlemmar. För detta skulle krävas betydande skillnader i arbetsmarknadsläget mellan länderna. I en situation med många vakanser i landet kan vi få en ökad invandring från sydeuropeiska länder som Grekland, Spanien och Portugal eller av medborgare från dessa länder bosatta i andra rikare EG-länder. Även arbetslös arbetskraft från de rikare länderna kan tänkas söka sig hit.

Det finns dock möjligheter att företagen kan rekrytera arbetskraft från östra delarna av Tyskland. Detta är beroende av i vilken omfattning det tidigare Västtyskland kan absorbera den överskottsarbetskraft som frigörs i östra Tyskland, av hur omfattande underutnyttjandet är i industrin i östra Tyskland m.fl. mycket svårbedömbara faktorer. Det förefaller rimligt att en betydande del av arbetskraften i östra Tyskland (oavsett anställning eller arbetslöshet) under en lång tid in på 2000-talet kommer att ha en real ersättning betydligt lägre än de svenska och därmed kan tyska arbetare komma att söka sig till den svenska arbetsmarknaden.¹ En nödvändig förutsättning för en betydande arbetskraftsinvandring till Sverige är dock att arbetskraftsefterfrågan här är hög dvs. att vakanserna är många. Man bör emellertid beakta att EG på lång sikt kan komma att utvidgas med centraleuropeiska länder eller ingå avtal med dessa om fri rörlighet för arbetskraft. Givet att lediga platser existerar i Sverige kommer då poten-

tialen för arbetskraftsinvandring att öka kraftigt. Vidare kan det ju vara fallet att vissa av dagens EG-medlemmar hamnar i djup ekonomisk kris med omfattande arbetslöshet. Skulle detta kombineras med sänkt arbetslöshetsersättning för att stimulera sökandet efter arbete kan också detta innebära omfattande arbetskraftsinvandring till Sverige. Det finns alltså flera skäl att tro att EG-integrationen på sikt kan komma att innebära en icke oväsentligt ökad invandring till Sverige i tider då efterfrågan på arbetskraft är hög.

Samtidigt innebär det monetära samarbetet med EG att det ekonomisk-politiska utrymmet att korrigera en redan uppkommen arbetslöshetssituation beskärs. Detta gäller i synnerhet möjligheterna att devalvera: för att en svensk växelkursanpassning ska godkännas av övriga medlemmar i det monetära samarbetet krävs det sannolikt att arbetslösheten i Sverige är betydligt högre än den i övriga länder. En arbetslöshetsgrad om 5-6 % betraktas som oacceptabel i Sverige medan i andra länder skulle en sådan nivå betraktas som full sysselsättning. Om växelkursanpassning utesluts bör detta leda till ytterligare krav på lönomoderering och att löneökningstakten på sikt kan hållas nere vid konkurrentländernas nivå. Makroekonomisk stabilitet skulle då erhållas genom anpassning av löneökningstakten. Det finns dock stor risk att man innan dess hamnar i perioder av för svenska förhållanden hög arbetslöshet.

Givet att man lyckas nå kontroll över lönebildningen och arbetslösheten hålls vid en nivå som är i linje med en konstant prisnivå bör en EG-integration leda till ökad makroekonomisk stabilitet. Risken för s.k. "hysteresis-effekter" föreligger oavsett medlemskap. Här finns dock en hel del erfarenheter från OECD-länderna som kan utnyttjas för att en situation med långtidsarbetslöshet kan undvikas.

Huvuddelen av denna rapport har berört frågan hur den geografiska rörligheten påverkas av ett större bestånd av invandrad arbetskraft. Först visades att rörligheten på den svenska arbetsmarknaden föll under 1970-talet och att den därefter steg under 1980-talet dock utan att nå tillbaka till de nivåer som gällde under slutet av 1960-talet.

Därefter beskrevs hur rörligheten skiljer sig mellan svenskar och invandrare. Såväl den officiella statistiken över inflyttningen till enskilda län som data från Levnadsnivåundersökningen ger belägg för att invandrare är betydligt rörligare på arbetsmarknaden än svenskarna. När det gäller inflyttningen till Stockholms län och till Malmöhus län från övriga län är rörligheten bland invandrare ca tre gånger högre än den är bland svenskarna. Det visades också att sent anlända invandrare i allmänhet uppvisar större rörlighet på den svenska arbetsmarknaden än de invandrare som varit här ett antal år. I allmänhet uppvisar också utom-nordiska invandrare en högre rörlighet i Sverige än nordiska invandrare.

En viktig orsak till dessa skillnader i rörlighet visas vara att invandrarna vid ankomsten till Sverige besitter sämre information om förhållanden i Sverige än svenskarna gör. En stor del av invandrares högre rörlighet kan således förklaras av att man söker sig fram på arbetsmarknaden. Detta tenderar också att göra utom-nordiska invandrare mindre benägna att flytta än de nordiska och vidare kan skillnader i kunskap om svenska förhållanden förklara varför de senast anlända uppvisar en högre rörlighet än tidigt anlända.

Men även på längre sikt då den sämre informationskvaliteten inte längre spelar någon roll är invandrare be-

tydligt mer lättrorliga än svenskar. Orsakerna till detta är att invandring innebär en sådan selektion av arbetskraft att det är de mer lättrorliga som flyttar till andra länder och att de därmed också är mer rörliga efter ankomsten. Åldersstrukturen, familjestorlek m.m. och det faktum att inga investeringar gjorts på den plats man först flyttat till gör att benägenheten att flytta vidare är högre bland invandrare. Även i detta avseende borde alltså en integration leda till ökad välfärd genom att arbetsmarknadens anpassningsförmåga förbättras.

För ett invandrarland innebär det knappast några större olägenheter att arbetskraftsinvandrare anländer och söker arbete under EG:s regler för den fria rörligheten. Någon plikt föreligger inte för svenska myndigheter att försörja de invandrare som kommer till landet för att söka arbete.

Ur ett utvandringslands synvinkel är det dock av betydelse att man inte tappar arbetare som reser till annat land med stora förväntningar om lediga jobb och god betalning för att finna att lönerna är lägre och antalet vakanser färre än förväntat. Efter en improduktiv och misslyckad sökperiod tvingas man då återvända till hemlandet. Självfallet måste därför invandrarlandets myndigheter bidra med en adekvat information om arbetsmarknadsförhållandena i landet.

Det är således av betydelse för svensk välfärd att svenska myndigheter samarbetar med myndigheter i EG-länder och bistår individen med information om arbetsmarknadsläget utomlands. Även om Sverige kommer att ta emot mer invandrad arbetskraft än vad man förlorar i form av utvandrare kommer det ändå att vara av vital betydelse att adekvat information om arbetsmarknaden i andra EG-länder finns att tillgå för svenskar som planerar att flytta utomlands.

Fotnoter

1. Dessa har också presenterats i Lundborg (1990c).
2. Lundborg (1989).
3. Lundborg (1988).
4. Schröder (1990).
5. Lundborg (1990b).
6. Holmlund (1990). Den "naturliga" arbetslösheten innebär inte något värdeomdöme. Den faktiska arbetslösheten avviker från den naturliga arbetslösheten bara om förväntningarna om inflationen inte är korrekta. Enligt senare teorier är endast jämviktsarbetslösheten förenlig med stabil inflationstakt och en arbetslöshet under jämviktsnivån leder till ständigt ökande inflationstakt.
7. För fördjupning, se Blanchard och Summers (1986).
8. Lundberg (1989)
9. Se Yezer och Thurston (1983), Allen (1979) och Grant och Vanderkam på (1985).
10. Se Gallaway (1969), Schwartz (1973) och Lundborg (1990).
11. Se diskussion i Borjas (1982) och Chiswick (1980).
12. Se Yezer och Thurston (1976). Deras studie korrigerades och utvidgades senare av Allen (1979). Bland de empiriska tillämpningar som senare publicerades kan

nämnas Herzog och Schlottman (1983), Grant och Vanderkam på (1985) och Da Vanzo (1983).

13. Se Yezer och Thurston (1976) och Herzog och Schlottman (1983).

14. Herzog och Schlottman (1983) fotnot 8 hävdar att detta kan mätas av migrantens ålder. Detta oavsett antalet år som han bott på orten.

15. Se Herzog och Schlottman (1983).

16. Se Schwartz (1973) eller Schultz (1975).

Referenser

Allen J., (1979): "Information and Subsequent migration: Further Analysis and Additional Evidence," Southern Economic Journal, 45, April, 1274-84.

Becker, G.S. (1964): "Human Capital". New York: National Bureau of Economic Research. Distributed by Columbia University Press.

Blanchard, O. och L. Summers, (1986): "Hysteresis and the European Unemployment Problem" i S. Fischer (red): NBER Macroeconomics Annual. MIT Press.

Borjas, G.J. (1982): "The Earnings of Male Hispanic Immigrants in the United States", Industrial and Labor Relations Review, April 35(3).

Bowman, M.J. and R.G. Myers (1967): "Schooling, Experience and Gain and Losses in Human Capital Through Migration" Journal of American Statistical Association, 62, Sep, 875-9,

Brada, J.C. (1989): "Technological Progress and Factor utilization in Eastern European Economic Growth", Economica, 56, 224, Nov. 433-448,

Chiswick, B.R. (1980): "Immigrant Earnings Patterns by Sex, Race and Ethnic groupings", Monthly Labor Review, Oct, 103(10).

Da Vanzo, J. (1983): "Repeat Migration in the United States: Who Moves Back and Who Moves On?", *Review of Economics and Statistics* 65, November, 552-559.

DIW (1990): "Bundesrepublik Deutschland und DDR: Vor der Währungs-, Wirtschafts- und Sozialunion, i "Weekly Report of the DIW", 26/90, juni.

Grant, E.K. and J. Vanderkam på (1985): "Migrant Information and the Remigration Decision: Further Evidence", *Southern Economic Journal*, April, Vol 51, 1202-15.

Ekberg, J. (1990): "Invandrare på arbetsmarknaden", Ds 1990:35, Arbetsmarknadsdepartementet.

Galloway, L.E. (1969): "Age and Labor Mobility Patterns", *Southern Economic Journal*, Oktober, 36(2), 171-180.

Herzog, H.W. Jr. and A. Schlottman (1983): "Migrant Information, Job Search and the Remigration Decision." *Southern Economic Journal*, July, 43-56.

Holmlund, B. (1984): "Labor Mobility: Studies of Labor Turnover and Migration in the Swedish Labor Market",¹ Utgivet av IUI, Almqvist och Wiksell International, Stockholm.

Holmlund, B. (1990): "Svensk lönebildning- teori, empiri, politik", Bilaga 24 till Långtidsutredningen 1990.

Lundborg, P. (1988): "Den gemensamma nordiska arbetsmarknaden. Migrationens bestämningsfaktorer och dess ekonomiska effekter, Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri, Årg 64, Häfte 4

Lundborg, P. (1989): "Konsekvenser av Fri Arbetskrafts rörlighet mellan Sverige och EG". Långtidsutredningen 1990, Bilaga 4.

Lundborg, P. (1990a): "An Interpretation of the Effects of Age on Migration: Nordic Migrants' Choice of Settlement in Sweden" Industriens utredningsinstitut, (stencil).

Lundborg, P. (1990b): "Determinants of Nordic Migration to Sweden", att publiceras i Scandinavian Journal of Economics, 1991.

Lundborg, P. (1990c): "EC Integration, the Quality of Information and Labor Mobility in Sweden" Uppsats presenterad på konferensen "the EC Internal Market and the Nordic Countries", IUI Working Paper, nr 273.

Novicki, J. (1986): "On Disguised Unemployment in the Centrally planned Economies." WERI working paper nr 9, Central School of Planning and Statistics, Warszawa.

Ohlsson, L. och L. Vinell (1987): "Tillväxtens drivkrafter: En studie av industriernas framtidsvillkor", Industriförbundets förlag.

Rutkowski, M. (1990): "Labor Hoarding and Future Open Unemployment in Eastern Europe: A Case of Polish Industry". Uppsats presenterad på EALEs andra konferens, Lund.

Schröder, L. (1990): "Arbetskraftens Migration i EG-perspektiv", Ds 1990:28, Arbetsmarknadsdepartementet.

Schultz, T.W., (1975): "The Value of the Ability to Deal with Disequilibria", Journal of Economic Literature, 13, September, 827-46.

Schwartz, A. (1973): "Interpreting the Effect of Distance on Migration" Journal of Political Economy, 81, Sep/Oct. 1153-69.

Sjaastad, L. (1962): "The Costs and Return of Human Migration", Journal of Political Economy, 70 Oct. (Suppl.), 80-93.

SOFI, (1984): "Variabler och koder för LNU81", Institute for Social Research, University of Stockholm, Stockholm.

Stille, F. (1990): "German Unification and Harmonization of the Labor Market", Uppsats presenterad vid EALE:s andra konferens i Lund, 1990.

Vuksanovic, M. (1979): "Kodbok för 1974 års levnadsnivåundersökning". Rapport nr 6, Institute for Social Research, Stockholm.

Warich, B. (1990): "The Present Situation of the Labour Market in the GDR", Uppsats presenterad vid EALE:s andra konferens i Lund, 1990.

Yezer, A.M.J. and L. Thurston (1976): "Migration Patterns and Income Change: Implications for the Human Capital Approach to Migration", Southern Economic Journal, 42, april, 693-702.

Appendix 1

Variabeldefinitioner.

Den beroende variabeln är bestämd från registerdata. Information finns tillgänglig om den kommun där individen bor den 1 november varje år. Om kommunerna skiljer sig från år $t-1$ och t , får den beroende migrationsvariabeln värdet 1 och annars värdet 0.

Då migranten flyttar någon gång under år t är det svårt att avgöra inkomsten på ursprungsorten från registerdata. Inkomsten under året då flyttningen genomförs blir ett vägt genomsnitt av inkomsten på ursprungsorten och inkomsten på destinationsorten. Jag låter därför inkomsten år $t-1$ representera inkomsten på ursprungsorten (om denna uppgift finns) och inkomst år $t+1$ representerar inkomsten på destinationsorten. Barn under 18 år är exkluderade från datamängden.

Antalet vänner på orten bestäms som den sammanlagda summan av svar angivna på frågan om individen besöker eller får besök av släkt och vänner. Se variable V939 och U647 i (Vuksanovic (1979) och SOFI (1984).)

Migrationserfarenhet mäter antalet flyttningar till andra platser under de senaste sju åren och där respondenten har bott minst ett år.

Utbildningen mäts som det totala antalet år.

Lokalt kapital representeras av antalet år hos nuvarande arbetsgivare.

Avståndet för initial flytt mäts som antalet mil från den

plats där respondenten växte upp tills dess han eller hon
fyllde 16 år.

APPENDIX 2

Tabell A.2.1 Bestånd av utländsk arbetskraft och av utlänningar. Tusental. 1987. Tomt fält innebär att landet ingår i "övriga" eller "totalt". Källa: OECD och ILO.

	IMMIGRATIONS-LAND		Frankrike		Holland		Belgien		Luxemburg	
	Västtyskland AK	INV	AK	INV (1985)	AK	INV	AK	INV	AK (1984)	INV
URSPRUNGLAND										
EG-12	437.6	1050.4	693.5	1296.3	86.1	121.8	244.3	473.0	50.3	-
Italien	214.4	544.4	113.6	277.1	7.9	15.9	89.5	251.8	8.5	-
Grekland	113.2	279.9			1.7	4.0	11.1	19.2		-
Portugal	39.5	79.1	393.2	751.3	3.4	7.8	7.8	9.9	15.7	-
Spanien	70.5	147.0	119.3	267.9	8.1	17.6	37.5	50.8	0.9	-
Västtyskland					18.7	39.4		24.4		-
Övriga EG-Länder			67.4		46.3	37.1	98.4	116.9	25.2	-
Övriga Europa:										
Finland		10.3				0.7	-	-		-
Jugoslavien	323.6	597.6	39.8		4.9	11.7	3.3	4.6	0.7	-
Österrike	83.3	177.0				2.9	-	-	0.1	-
Utomeuropeiska medelhavsländer:										
Algeriet		5.5	249.3	820.9	0.2	0.6	3.9	10.0		-
Marocko		55.8	176.0	516.4	23.2	130.1	49.9	126.1		-
Tunisien		24.3	71.5	202.6	0.7	2.6	5.3	5.9		-
Turkiet	622.5	1481.1	56.5	146.1	33.6	167.3	35.1	76.1		-
Övriga	398.5	1227.7	238.3	769.9	27.0	154.1	69.7	157.5	1.8	-
TOTALT	1865.5	4629.7	1524.9	3752.2	175.7	591.8	411.5	853.2	52.9	-
i procent av arbetskraften / av totalbefolkning	6.6	7.6	6.3	6.8	3.0	4.0	9.8	8.6	30.6	-
i immigrationslandet										-
ASYLSÖKANDE (i tusental)		57.4		27.6		13.5		6.0		-

Tabell A.2.2 Bestånd av utländsk arbetskraft och av utlåningar. Tusental, 1987. Tomt fält innebär att landet ingår i "övriga" eller "totalt". Källa: OECD och ILO.

	Österrike		IMMIGRATIONSLAND				Totalt Tab 2.1-2.2 AK	i % av hemlandets arbetsutbud
	AK	INV	Sverige	Schweiz	AK	INV		
URSPRUNGLAND								
EG-12	13.7	-		52.1	437.1	697.8	1899.7	1.3
Italien	2.2	-		3.9	231.6	385.0	667.7	2.8
Grekland		-	4.8	7.4	4.6	8.4	135.4	3.5
Portugal		-		1.4	32.1	48.0	491.7	10.9
Spanien		-		2.8	72.4	112.6	308.7	2.1
Västtyskland		-		11.9	49.0	80.4	67.7	0.2
Övriga EG-Länder	11.5	-		24.7	47.4	63.4	296.2	
Övriga Europa:								
Finland		-	81.1	130.8	0.9	1.5	82.0	3.2
Jugoslavien	82.5	-	22.8	38.7	57.2	87.6	534.8	(5.7)
Österrike		-		2.8	20.2	28.8	103.6	3.1
Utomeuropeiska medelhavsländer:								
Algeriet		-		0.5	1.2	2.0	254.6	(8.5)
Marocko		-		1.0	1.0	1.6	250.1	(4.2)
Tunisien		-		0.7	1.5	22.3	79.0	(4.2)
Turkiet	32.7	-		22.4	28.0	54.6	808.4	4.2
Övriga	18.6	-	106.2	152.0	40.6	102.5	900.7	
TOTALT	147.5	-	214.9	401.0	587.7	978.7	4804.9	
i procent av arbetskraften / av totalbefolkningen i immigrationslandet	4.4	-	4.9	4.8	17.8	15.0		
ASYLSÖKANDE (i tusental)			11.4		18.1		10.9	144.8

Tabell A.2.3 Förändring av beståndet av utländsk arbetskraft (AK) och av totala beståndet av invandrare (INV), 1981-1987. Tusental. Tomt fält innebär att landet ingår i "övriga" eller "totalt". Källa: OECD och ILO.

Luxemburg	IMMIGRATIONS LAND									
	Västtyskland		Frankrike		Holland		Belgien			
	AK	INV	AK	INV	AK	INV	AK	INV	AK	INV
URSPRUNGSLAND										
EG- 12	-305.3	-468.0	-77.0	-603.8	9.5	-52.3	23.4	473.0	0.8	-
Italien	-101.7	-80.1	-44.0	-174.9	-2.6	-5.2	-1.0	251.8	-0.7	-
Grekland	-19.0	-19.4			-0.6	-0.2	0.4	19.2		-
Portugal	-17.6	-30.3	-41.4	-108.1	-2.2	-1.5	1.6	9.9	-0.2	-
Spanien	-15.4	-30.0	-9.6	-144.6	-4.6	-5.2	5.5	50.8	-0.1	-
Västtyskland					2.1	39.4		24.4		
övriga EG-Länder	-151.6	-308.2	18.0	-176.2	17.4	-79.6	16.9	116.9	1.8	-
Övriga Europa:										
Finland	-3.0	0.2				0.7	-	-		-
Jugoslavien	-34.1	-39.7	39.8	-67.8	-3.5	-2.5	0.2	4.6	0.0	-
Österrike	-3.7	0.7				2.9	-	-	0.1	-
Utomeuropeiska medelhavsländer:										
Algeriet		0.5	-132.8	4.0	0.0	0.1	0.7	10.0		-
Marocko		16.4	4.1	71.9	-17.0	36.9	12.6	126.1		-
Tunisien		0.2	-1.7	9.4	-0.8	0.1	0.6	5.9		-
Turkiet	-14.6	-65.2	56.5	28.0	-25.9	19.1	12.1	76.1		-
Övriga	144.3	554.8	44.1	86.6	-25.1	43.2	29.7	157.5	-0.2	-
TOTALT	-216.4	-0.1	-87.0	-471.7	-82.8	-49.2	79.3	853.2	0.7	-
i procent av arbetskraften / av totalbefolkning i immigrationslandet	-1.0		0.1	-1.0	-1.3		1.8	8.6	-2.0	-
ASYLSÖKANDE (i tusental)		8.0		7.8		11.9		3.6		-

Tabell A.2.4 Förändring av beståndet av utländsk arbetskraft (AK) och av totala beståndet av invandrare (INV). 1981-1987. Tusental. Tomt fält innebär att landet ingår i "övriga" eller "totalt". Källa: OECD och ILO.

	IMMIGRATIONSLAND						Totalt Tab. 2.3-2.4 AK	i % av hemlandets arbetskraftsutbud.
	Österrike		Sverige		Schweiz			
	AK	INV	AK	INV	AK	INV		
URSPRUNGLAND								
EG-12	-1.1	-	-42.0	-24.6	39.4	-11.4	-420.0	-0.4
Italien	0.1	-	-	-0.6	-3.3	-32.3	-153.2	-0.8
Grekland	-	-	-2.5	-6.4	-0.3	-0.7	-22.0	-0.8
Portugal	-	-	-	1.4	22.8	34.9	-37.0	-1.3
Spanien	-0.2	-	-	-0.4	9.0	12.9	-15.4	-0.3
Västtyskland	-7.1	-	-	-2.1	3.1	-4.8	-1.9	0.0
Övriga EG-länder	6.1	-	-39.5	-16.5	8.1	-21.4	-122.8	
Övriga Europa:								
Finland	-	-	-23.3	-41.2	0.9	1.5	-25.4	-1.1
Jugoslavien	-31.4	-	-0.2	-0.1	22.9	38.5	-6.3	(5.7)
Österrike	-	-	-	-0.4	0.7	-2.2	-2.9	-0.1
Utomeuropeiska medelhavsländer:								
Algeriet	-	-	-	-0.1	1.2	2.0	-130.9	(8.5)
Marocko	-	-	-	-0.4	1.0	1.6	0.7	(4.2)
Tunisien	-	-	-	-0.3	1.5	2.3	-0.4	(4.2)
Turkiet	2.3	-	-	2.9	5.3	11.7	35.7	-0.1
Övriga	1.4	-	46.9	51.2	-0.3	24.8	240.8	
TOTALT	-28.8	-	-18.6	-13.0	72.6	68.8	-416.7	
i procent av arbetskraften / av totalbefolkning i immigrationslandet	-0.9	-	-0.5	-0.7	1.8	0.8		
ASYLSÖKANDE (i tusental)		-23.2		18.1		5.7	31.9	

Tabell A.2.5 Genomsnittlig årlig förändring av utländsk arbetskraft i Västtyskland och Österrike. Tusental. Tomt fält innebär att landet ingår i "övriga" eller "totalt". Källa: OECD och ILO.

	IMMIGRATIONSLAND					Österrike				
	Västtyskland					1981-83	1983-85	1985-87	1975-81	1981-87
URSPRUNGLAND										
EG-12	-103.95	-37.40	-11.30	-23.45	-50.88	4.95	0.10	5.90	-0.02	-0.17
Italien	-18.10	-23.55	-9.20	-0.32	-16.95	-0.10	0.00	0.15	-0.02	0.03
Grekland	-3.95	-4.45	-1.10	-13.30	-3.17					
Portugal	-2.95	-6.45	0.60	-2.15	-2.93					
Spanien	-3.15	-2.95	-1.60	-7.68	-2.57					
Västtyskland					3.05	5.75	5.75		1.03	
Övriga EG-länder										
Övriga Europa										
Finland								-		-
Jugoslavien	-7.65	-8.75	-0.65	-13.05	-5.68	-12.35	-3.60	0.25	-3.68	-5.23
Österrike	-	-	-	1.50	-0.62			-		-
Utomeuropeiska medelhavsländer										
Algeriet										
Marocko										
Tunisien										
Turkiet	7.80	-31.85	16.75	9.18	-2.43	-1.40	0.75	1.80	0.70	0.40
Övriga	106.90	-9.30	-25.45	-12.30	24.07	-0.95	5.95	-4.30	-0.63	0.23
TOTALT	-41.90	-87.30	21.00	-18.18	-36.07	-15.50	-2.55	3.65	-1.48	-4.80
i % av arbetskraften i inv. landet	-0.18	-0.35	0.30	-0.60	-0.17	-0.46	-0.08	0.08	-0.28	-0.17
ASYLSÖKANDE (i tusental)	-14.85	27.08	-8.22	-	1.33	-14.30	0.40	2.35	-	-3.86

Tabell A.2.6 Genomsnittlig årlig förändring av utländsk arbetskraft i Schweiz och Sverige. Tusental. Tomt fält innebär att landet ingår i "övriga" eller "totalt". Källa: OECD och ILO.

	IMMIGRATIONSLAND					Sverige				
	1981-83	1983-85	1985-87	1975-81	1981-87	1981-83	1983-85	1985-87	1975-81	1981-87
URSPRUNGSLAND										
EG-12	2.35	6.60	10.75	-7.72	6.57	-20.35	5.25	-5.90	-0.12	-7.00
Italien	-2.00	-0.40	0.75	-7.68	-0.57					
Grekland	-0.05	-0.05	-0.05		-0.07	-0.60	-0.75	0.10	-0.12	-0.43
Portugal	2.05	3.75	5.60	0.88	3.80					
Spanien	1.20	1.45	1.85	-1.43	1.50					
Västtyskland	0.26	0.20	1.10	-1.55	0.53					
Övriga EG-länder	0.89	1.65	1.50	2.07	1.33					
Övriga Europa										
Finland	0.01	-0.01	0.06		0.03	-9.30	-0.25	-2.10	0.23	-3.90
Jugoslavien	2.95	3.50	5.00	1.72	3.83	-2.05	1.60	0.35	0.00	-0.03
Österrike	0.10	0.00	0.25	-0.25	0.03					
Utoomeuropeiska medelhavsländer										
Algeriet	-0.05	0.05	0.05		0.00					
Marocko	-0.10	0.10	0.05		0.03					
Tunisien	-0.15	0.15	0.05		0.03					
Turkiet	0.95	0.70	1.00	1.12	0.90					
Övriga	-0.80	-1.35	2.00	-2.02	-0.03	18.80	3.60	1.05	-0.12	7.83
TOTALT	7.35	9.75	19.20	-6.33	12.10	-8.60	6.80	-6.60	4.85	-6.20
i % av arbetskraften i inv landet	0.35	0.25	0.31	-0.15	0.30	-0.32	0.08	-0.02	0.05	-0.10
ASYLSÖKANDE (i tusental)	1.35	0.90	1.10	-	0.95	-	5.23	1.83	-	-

Tabell A.2.7 Genomsnittlig årlig förändring av utländsk arbetskraft i Frankrike och Belgien. Tusental. Tomt fält innebär att landet ingår i "övriga" eller "totalt". Källa: OECD och ILO.

IMMIGRATIONS LAND	Frankrike					Belgien				
	1981-83	1983-85	1985-87	1975-81	1981-87	1981-83	1983-85	1985-87	1975-81	1981-87
URSPRUNGLAND										
EG-12	5.75	-5.20	-39.05	-32.42	-12.83	11.45	-0.40	1.65	0.17	3.90
Italien	-9.85	-6.00	-6.15	-8.73	-7.33	1.00	-1.25	-0.25	-0.25	-0.17
Grekland				-0.83		0.00	0.00	0.20		0.07
Portugal	0.45	10.65	7.80	0.77	-6.90	0.50	0.10	0.20	0.57	0.27
Spanien	6.15	-11.70	37.50	-20.18	-1.60	1.50	0.75	0.50	-0.15	0.92
Västtyskland										
Övriga EG-länder	9.00	1.85	-1.85	-3.45	3.00	8.45	0.00	1.00		2.82
Övriga Europa										
Finland										
Jugoslavien	17.50	2.40	19.90	-10.00	6.63	0.00	0.00	0.10	0.02	0.03
Österrike										
Utomeuropeiska medelhavsländer										
Algeriet	-46.80	-4.75	-14.85	-6.32	-21.47	0.00	0.20	0.15		0.12
Marocko	-10.50	17.75	-5.20	1.15	0.67	0.85	2.95	2.50		2.10
Tunisien	1.00	-0.05	-1.80	-2.80	-0.30	0.20	0.05	0.05		0.10
Turkiet	-3.95	3.95	8.80	-	2.93	3.50	1.25	1.30		2.02
Övriga	0.35	51.70	-30.00	4.87	7.37	54.60	-41.60	1.85	-3.18	4.95
TOTALT	-5.73	15.30	-20.73	-51.35	-11.70	21.40	10.65	7.60	0.90	13.22
i % av arbetskraften i inv landet	-0.10	0.16	-0.28	-0.30	-0.07	0.45	0.25	0.20	0.43	0.30
ASYLSÖKANDE (i tusental)	1.26	3.26	-0.62	-	1.30	0.25	1.20	0.35	-	0.60

Tabell A.2.8 Genomsnittlig årlig förändring av utländsk arbetskraft i Holland och Luxemburg. Tusental. Tomt fält innebär att landet ingår i "övriga" eller "totalt". Källa: OECD och ILO.

	IMMIGRATIONSLAND									
	Holland					Luxemburg				
	1981-83	1983-85	1985-87	1975-81	1981-87	1981-83	1983-85	1985-87	1975-81	1981-87
URSPRUNGSLAND										
EG-12	0.70	-0.90	4.95	0.32	1.58	0.75	-0.35	-	0.17	0.13
Italien	-1.40	-0.25	0.35	0.08	-0.43	-0.05	-0.30	-	-0.25	-0.12
Grekland	-0.35	0.00	0.05	0.05	-1.10	-	-	-	-	-
Portugal	-1.15	-0.05	0.10	0.10	-0.37	0.00	-0.10	-	0.57	-0.03
Spanien	-1.90	-0.55	0.15	-0.88	-0.77	0.00	-0.05	-	-0.15	-0.02
Västtyskland	-0.60	0.45	1.20	-	0.35	-	-	-	-	-
Övriga EG-länder	6.10	-0.50	3.10	0.97	2.90	0.80	0.10	-	-	0.30
Övriga Europa										
Finland	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jugoslavien	-1.35	-0.40	0.00	-0.27	-0.58	0.00	0.00	-	0.02	0.00
Österrike	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.02
Utomeuropeiska medelhavsländer										
Algeriet	0.00	0.00	0.00	-	0.00	-	-	-	-	-
Marocko	-7.20	-0.40	-0.90	2.03	-2.83	-	-	-	-	-
Tunisien	-0.30	-0.05	-0.05	0.08	-0.13	-	-	-	-	-
Turkiet	-11.55	-0.05	-0.85	3.58	-4.32	-	-	-	-	-
Övriga	-12.70	-1.65	1.80	-4.80	-4.18	0.05	-0.15	-	-3.18	-0.03
TOTALT	-32.40	-3.95	4.95	3.75	-10.47	0.80	-0.43	-	0.90	0.12
i % av arbetskraften i inv landet	-0.60	-0.05	0.05	-0.03	-0.22	-2.60	-2.05	-	0.43	-0.33
ASYLSÖKANDE (i tusental)	0.20	1.83	3.90	-	1.98	-	-	-	-	-

Departementsserien 1991

Kronologisk förteckning

1. Remissammanställning över allergiutredningens betänkande "Att förebygga allergi/överkänslighet" (SOU 1989:76). S.
2. Förenklad ställföreträdarlag. C.
3. Tio år med jämställdhetslagen – utvärdering och förslag. C.
4. Energiutredningar åren 1989 och 1990. Sammanfattning av rapporter och remissinstansernas synpunkter. I.
5. Mångfald och samverkan i flyktingmottagandet – frivilliga organisationers roll. A.
6. Förutsättningarna för ett svenskt tillträde till det gemensamma protokollet rörande tillämpningen av Wienkonventionen och Pariskonventionen. Ju.
7. Nya placeringsregler för allemansfonder. Fi.
8. Rättsmedicinsk verksamhet m.m. Ny myndighetsstruktur. S.
9. Från vaggan till graven, sex studier av varors miljöpåverkan. M.
10. Frivårdens arbetsformer och resurser. Ju.
11. Stiftelsen Utbildning Nordkalotten. A.
12. Ett nytt prövningsförfarande vid ansökan om vapenfri tjänst. Fö.
13. Framtida järnvägsutbyggnad i Mälardalsregionen. K.
14. AP-fondens förvaltning - en översyn. Fi.
15. Skatte- och inkomststatistik -Rapport från SUR-projektet. Fi.
16. Några frågor om skattetillägg m.m. Fi.
17. Remissyttranden över betänkandet (SOU 1990:24) Ny kommunallag. C.
18. Vidga brukarinflytandet -En väg till ökad delaktighet och bättre service. C.
19. Målstyrning och resultatuppföljning i offentlig förvaltning. Fi.
20. Metoder i forskning om produktivitet och effektivitet med tillämpningar på offentlig sektor. Fi.
21. Vidga brukarinflytandet! Rapport från en konferens i Uppsala den 21 november 1990. C.
22. Kultur som lokaliseringsfaktor. Erfarenheter från Tyskland. I.
23. EG-integrationen och arbetsmarknadens anpassningsförmåga. A.

ALLMÄNNA FÖRLAGET

BESTÄLLNINGAR: ALLMÄNNA FÖRLAGET, KUNDTJÄNST, 106 47 STOCKHOLM,
TEL: 08-739 96 30. FAX: 08-739 95 48.
INFORMATIONSBOKHANDELN, MALMTORGSGATAN 5 (VID BRUNKEBERGSGÖRGEN), STOCKHOLM.

ISBN 91-38-10191-0
ISSN 0281-201X